Nr 32.

Ankom till riksdagens kansli den 15 mars 1934 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående revision av gällande bestämmelser om behandlingen av minderåriga förbrytare.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 308, vilken behandlats av första lagutskottet, har fru *Nordgren* m. fl. hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande en revision av gällande bestämmelser angående behandlingen av minderåriga förbrytare, med särskilt beaktande av vad i motionen anförts i fråga om straffmyndighetsålder, åtal, häktning och sättet för den brottsliges tillrättaförande.

I motionen framhålles, att det med hänsyn till minderåriga personer, som gjort sig skyldiga till lagöverträdelser, vore av vikt att få till stånd en ändring beträffande åtalsplikten så att åklagaremyndigheten medgåves rätt att underlåta att åtala eller att nedlägga ett redan anhängiggjort åtal. Åtminstone syntes en utvidgning böra ske av den möjlighet till inställande av åtal som redan nu stode allmän åklagare till buds i fråga om minderårig som är intagen å allmän uppfostringsanstalt (7 § lagen den 27 juni 1902 angående verkställighet av domstols förordnande om tvångsuppfostran). Motionärerna ansåge vidare, att häktningstvånget för minderåriga förbrytare borde avskaffas, att straffmyndighetsåldern borde höjas, att ett utvidgat lagstadgat samarbete mellan åklagarmyndigheterna och barnavårdsnämnderna borde komma till stånd samt att de unga förbrytarna borde i stället för i fängelset avvakta domen i ett hem som stode under barnavårdsnämndernas kontroll m. m. De ha även uttalat önskemål om att pågående utredning om åklagarväsendets reformering jämväl måtte komma att omfatta en prövning av huruvida minderåriga förbrytare borde ställas under barnavårdsnämndernas kontroll — särskilt med tanke på ett under utredning varande förslag att dessa nämnder skulle handha vården om vanartad ungdom upp till 21 år. Därvid borde även tagas under övervägande en utvidgning av nuvarande möjligheter att utbyta straff mot tvångsuppfostran, så att ifrågavarande unga förbrytare kunde även i fall, då de dömts till straffarbete i två år eller däröver, intagas i uppfostringsanstalt i stället för fängelse.

Utskottet har funnit lämpligt att i följande redogörelse uppdela ämnet med hänsyn till 1) frågan om höjning av straffmyndighetsåldern, 2) frågan om en

ökad användning av tvångsuppfostran samt 3) frågan om den processuella behandlingen av minderåriga lagöverträdare.

Straffmyndighetsåldern.

I 5 kap. 1 och 2 §§ strafflagen stadgas:

1 §.

Gärning, som eljest straffbar är, vare strafflös, om den begås av barn, innan det fyllt femton år.

2 §.

Begår den brott, som fyllt femton, men ej aderton år; då skall straffarbete på livstid till sådant arbete från och med sex till och med tio år nedsättas; och må jämväl straffarbete på viss tid nedsättas till hälften av den eljest för brottet stadgade minsta strafftid, dock ej under två månader.

Är brottet belagt med påföljd, som i 2 kap. 19 § sägs; pröve domstolen, efter omständigheterna, huruvida sådan påföljd ådömas bör.

Enligt 1864 års strafflag, 5 kap. 1 §, var eljest straffbar gärning, utom i fall som nämndes i 2 §, strafflös om den begicks av barn innan det fyllt 15 år, dock att domstolen ägde efter omständigheterna förordna att barnet av föräldrar eller annan, under vars vård och lydnad det stode, skulle med aga i hemmet rättas eller i allmän uppfostringsanstalt insättas om tillgång därtill funnes. I 2 § stadgades, att om gärning, som i allmänhet var belagd med dödsstraff eller straffarbete över två år, blivit begången av den som fyllt 14 men ej 15 år och han prövades ha ägt nog urskillning att inse gärningens brottslighet, skulle han straffas högst med straffarbete i fyra år, om dödsstraff å gärningen följa kunnat, och med straffarbete i två år, om sådant arbete på längre tid var stadgat därför. Påföljd enligt 2 kap. 19 § strafflagen finge ej ådömas brottsling av den ålder som nu sagts. Ej heller skulle brott som någon i den ålder begått tillräknas honom till förhöjning av straff för återfall i brottet, där sådan förhöjning fanns särskilt utsatt i lagen. Sistnämnda bestämmelse borttogs genom lag den 20 juni 1890, därvid samtidigt i 5 kap. 4 § infördes, att brott, som någon begått innan han fyllt 18 år, ej må tillräknas honom till förhöjning av straff för återfall i brott, där sådan förhöjning finnes särskilt utsatt i lagen.

I 5 kap. 3 § innehöll 1864 års strafflag föreskrift att, då den som fyllt 15 men ej 18 år beginge brott, dödsstraff eller straffarbete på livstid skulle nedsättas till sådant arbete från och med sex till och med tio år. Genom förenämnda lag den 20 juni 1890 infördes i paragrafen ett tillägg enligt vilket beträffande ifrågavarande minderåriga jämväl straffarbete på viss tid finge nedsättas till hälften av den eljest för brottet stadgade minsta strafftid, dock ej under två månader, varjämte stadgades att där brottet var belagt med

påföljd enligt 2 kap. 19 § strafflagen domstolen skulle pröva efter omständigheterna, huruvida sådan påföljd borde ådömas.

Till grund för 1890 års lagstiftning låg ett den 30 december 1887 avgivet betänkande av *nya lagberedningen*. Beträffande ändringarna i 5 kap. 3 § åberopade beredningen bland annat den danska strafflagen, enligt vilken för förbrytelse som någon begått mellan 15 och 18 år straffet skulle nedsättas efter omständigheterna intill hälften och ej i något fall finge sättas högre än till straffarbete i åtta år. Vidare anförde beredningen att det sålunda i utländsk lagstiftning givna föredöme borde tjäna till efterföljd. Beredningen föreslog därför att beträffande ifrågavarande minderåriga straffarbete på viss tid finge nedsättas till hälften av den eljest för brottet stadgade minsta strafftid, dock ej i något fall under det allmänna minimum av denna straffart. Vidare föreslog beredningen förutnämnda ändring beträffande ådömandet av påföljd enligt 2 kap. 19 § strafflagen.

Genom lag den 27 juni 1902 erhöll 5 kap. 1 § strafflagen sin nuvarande lydelse enligt vilken eljest straffbar gärning är strafflös om den begås av barn innan det fyllt 15 år. Därjämte överflyttades det dittillsvarande stadgandet i 5 kap. 3 § oförändrat till 2 § samma kapitel.

Till grund för nu ifrågavarande lagstiftning låg ett år 1898 avgivet betänkande av tillkallade *kommitterade för utredning av frågan om åtgärder för beredande av lämplig uppfostran åt minderåriga förbrytare m. m.* Däri anförde de kommitterade bland annat:

Den uppfattning om minderåriga förbrytares behandling, som fått sitt uttryck i 5 kap. 1 § av vår strafflag, innebure, att så länge en person ännu vore att räkna såsom barn, borde en av honom begången förbrytelse icke betraktas såsom yttring av en medvetet brottslig vilja, utan fastmer såsom ett bevis därpå, att barnet varit i saknad av en uppfostran, som förmått förebygga dess fall. Bestraffning borde under sådant förhållande icke ådömas den felande, utan denne i stället rättas med lämpliga tuktomedel eller ock skiljas från hemmet för att överlämnas till uppfostran av andra personer.

Vid övervägande av den till kommitténs närmare utredning hänskjutna fråga hade kommittén i främsta rummet funnit av vikt att genom omsorgsfullt avvägda åldersbestämmelser söka angiva, emot vilka brottslingar åtgärder i uppfostrande syfte enligt kommitténs åsikt skulle eller kunde i stället för de allmänna straffmedlen användas.

Enligt ovan åberopade lagrum vore, frånsett ett undantag, brottsliga gärningar, som beginges av barn under 15 år, strafflösa. Dock ägde domstol efter omständigheterna förordna om barnets agande eller insättande i allmän uppfostringsanstalt.

I detta stadgande, i vad detsamma anginge den däri såsom regel uppställda grundsatsen, att personer under 15 år skulle vara fritagna från bestraffning, ansåge sig kommittén icke böra föreslå någon förändring. Av gammalt hade i vår rätt barn intill nämnda ålder ansetts i kriminellt hänseende omyndiga; och denna bestämmelse syntes med den hävd, den sålunda ägde i vår lagstiftning, väl få anses hava vuxit in i det allmänna rättsmedvetandet. Enligt kommitténs åsikt kunde icke heller några över-

tygande skäl anföras vare sig för ett sänkande eller för ett höjande av denna åldersgräns för absolut straffrihet.

Mot ett sänkande av åldersgränsen talade i främsta rummet den omständigheten, att före fyllda 15 år den minderårige icke kunde anses hava uppnått en sådan utveckling, som borde utgöra förutsättningen för hans straffbarhet. Härför borde nämligen fordras, icke blott att den brottslige i allmänhet ägde förmåga att bilda sig ett rätt omdöme om sitt handlingssätt, utan därjämte att hans vilja vunnit en viss motståndskraft mot utifrån verkande intryck. Därtill komme, att så länge en person ännu icke i utveckling hunnit denna ståndpunkt måste straff, på samma gång dess ådömande från rent rättslig synpunkt svårligen kunde försvaras, snarare verka till skada än nytta. Om ock stora svårigheter vore förenade med att i en allmän regel angiva en viss ålder, då den minderårige skulle anses hava uppnått en sådan mognad, syntes dock för vårt folk, jämfört med andra vilka levde under gynnsammare klimatförhållanden, i allmänhet kunna tagas för givet, att denna mognad icke vore vunnen förr än vid 15 år.

Även kunde framhållas, hurusom i de länder, varest bestraffning kunde ådömas vid en tidigare ålder, än vad enligt vår rätt vore medgivet, på senare tiden mer och mer visat sig benägenhet att höja åldersgränsen för inträdande av straffbarhet till den i vår lag angivna.

Å andra sidan kunde kommittén icke heller förorda ett framflyttande av den nuvarande åldersgränsen. Vid 15 år hade personer, tillhörande de mindre bemedlade samhällsklasserna, i regel avslutat sin skol- och konfirmationsundervisning och trätt ut i livet för att förtjäna sitt uppehälle. Med en sådan självständig ställning stämde icke straffrättslig ansvarsfrihet väl överens. Ett ytterligare skäl till avstyrkande av en utsträckning av ovillkorlig strafffrihet funne kommittén även i den omständigheten, att icke något lands lagstiftning kommittén veterligt såsom en allmän regel föreskrivit, att minderåriga skulle inom en åldersgräns utöver uppnådda 15 år vara befriade från straff.

Såsom redan påpekats, hade dock den svenska strafflagen icke utan undantag tillämpat den grundsats, att brottslig gärning, som förövats av barn under 15 år, skall vara strafflös. Enligt dåvarande lydelsen av 5 kapitlet 2 § kunde nämligen under vissa förutsättningar bestraffning ådömas en person, även om han vid den brottsliga gärningens förövande allenast uppnått 14 år. Villkoret härför vore, att gärningen i allmänhet skulle vara belagd med dödsstraff eller straffarbete över två år samt att gärningsmannen prövades hava ägt nog urskillning att inse gärningens brottslighet.

— —

För straffbarhet borde, såsom kommittén ovan antytt, förutsättas en viss allmän mognad i omdöme och självständighet i vilja hos gärningsmannen och icke blott en hos honom förefintlig förmåga av uppfattning i ett visst, särskilt angivet hänseende. En dylik mognad och självständighet antoge vår lag ett barn hava vunnit först vid fyllda 15 års ålder, och en tidigare mognad kunde ingalunda anses vara ådagalagd därigenom att barnet förövat vissa grövre brott, även om det prövades hava ägt urskillning nog att inse det brottsliga i den förövade gärningen.

Barnets handlingar vore nämligen synnerligen ofta bestämda av rent tillfälliga intryck, varför det även kunde komma att begå till och med grova brott av bevekelsegrunder, som aldrig skulle inverkat å den fullvuxne, och vilka icke kunde tillskrivas ett medvetet brottsligt uppsåt. De angivna förut-

sättningarna, att gärningsmannen ägt den urskillning, att han förmått inse gärningens brottslighet, och att brottet varit av synnerligen grov beskaffenhet, utgjorde således enligt kommitténs åsikt icke säkerhet, för att straff jämlikt ifrågavarande lagrum komme att ådömas endast mera utvecklade eller grova brottslingar mellan 14 och 15 år. Med tillämpning av detsamma kunde straff komma att drabba även dem, som ännu i det hela kvarstode på barnets ståndpunkt och mera av tillfälliga infall och brist på fasthet i viljan än av verklig inre brottslighet begått en förbrytelse.

Så länge dessutom en person kunde anses mottaglig för en uppfostrande behandling — och detta gällde även en brådmoget utvecklad och djupare fördärvad 14-åring — måste en dylik behandling vida mer vara ägnad att varaktigt inverka å brottslingen än undergående av bestraffning; synnerligen om denna bestraffning i de allra flesta fallen skulle befinnas för ett barn olämplig eller ock av ringa verkan. Och att detta vore fallet med den bestraffning, som enligt dåvarande lydelsen av 5 kap. 2 § kunde förekomma, syntes vid granskning av paragrafen framgå.

Enligt den i lagrummet fastställda straffskalan utgjorde det svåraste straff, som finge ådömas, i allmänhet av två års straffarbete samt endast i den sällan förekommande händelsen, att dödsstraff kunnat följa å den brottsliga gärningen, av sådant arbete i fyra år, varemot i bägge fallen straffminimum kunde nedgå till det lägsta i vår lag tillåtna straff eller 5 kronors böter.

Att en längre tids ensamhetsfängelse för en fjortonåring måste för hans utveckling vara i högsta måtto skadlig, vore så uppenbart, att man kunde antaga, att domstolen på grund av brottslingens minderårighet vanligen komme att i sitt domslut stanna vid ett kortare frihetsstraff eller vid böter. Men även det korta frihetsstraffet vore i hög grad olämpligt för den unge förbrytaren, och bötesstraffet, vilket, där barnets föräldrar eller målsmän ej förmådde gälda böterna, överginge till sådant frihetsstraff, fölle under samma förkastelsedom.

Med avseende å det låga straffmått, som kunde för ifrågavarande grova brott ådömas en 14-åring, syntes stadgandet icke heller ur synpunkten av den allmänna rättskänslans krav kunna tillmätas någon synnerlig betydelse.

Vid behandling inom högsta domstolen av ett på grundval av ovannämnda kommittébetänkande inom justitiedepartementet utarbetat förslag till ändringar i 5 kap. strafflagen förekom intet principuttalande i fråga om straffmyndighetsåldern. En ledamot förklarade emellertid, att straffbarheten beträffande åldern 15—16 år skulle — under förutsättning att aga samt tillrättavisning och förmaning användes såsom alternativa tuktomedel — kunna helt och hållet upphävas, varigenom man undginge att använda kortvariga frihetsstraff för förbrytare under 16 år.

5 kap. 2 § strafflagen har sedermera genom lag den 3 juni 1921 undergått en jämkning, som föranleddes av dödsstraffets avskaffande.

Vid *riksdagen år 1918* hemställdes i en inom andra kammaren väckt motion, nr 210, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida icke genom straffmyndighetsålderns framflyttande från 15 till 16 eller eventuellt högre åldersår unga personer inom sådan

åldersgräns kunde befrias från straff för gärningar, som av dem begås, varjämte borde tagas i övervägande, huruvida och i vilken ordning tvångsuppfostran i stället borde ådömas eller annat förfarande, såsom intagande i skyddshem, gent emot dem anlitas.

Lagutskottet, som behandlade motionen, anförde i avgivet utlåtande, nr 64, bland annat:

Att i en allmän regel angiva en viss ålder, då den minderårige skulle anses hava uppnått sådan mognad i omdöme och självständighet i vilja, att en av honom begången brottslig handling borde åtföljas av straff, vore uppenbarligen förenat med de allra största svårigheter. Valet måste bliva mer eller mindre godtyckligt. Ej heller kunde den en gång satta åldersgränsen, såsom historien bestyrkte, förbliva densamma. Ju mer utvecklat samhället vore, desto större krav måste ställas på individen, för att han skulle anses hava uppnått mogenhet. Senare tiders lagstiftning inom olika länder syntes också avgjort gå i riktning mot ett höjande av straffbarhetsåldern.

Vad beträffade valet av just 15-årsåldern i vårt land för inträde av kriminell ansvarighet, finge till en början erinras därom, att det vore över 50 år sedan sagda åldersgräns infördes i vår lagstiftning. Vidare förtjänade påpekas, att vid behandingen inom högsta domstolen av 1902 års lagförslag en ledamot ifrågasatte straffmyndighetsålderns höjande till 16 år med undantag för de svåraste brotten. Slutligen kunde framhållas, att de i 1898 års betänkande anförda skäl för bibehållandet av straffbarhetsåldern vid 15 år icke ägde samma giltighet nu som då. Det borde nämligen i detta sammanhang anmärkas dels att tiden för skolgången utökats icke allenast vad anginge folkskola och obligatorisk fortsättningsskola utan jämväl i fråga om deltagande i undervisningen i yrkesskolor, dels ock att vid riksdagen samma år fattats beslut om att i fattigvårdshänseende höja gränsen för minderårighet från 15 till 16 år, vid vilken ålder de unga kunde anses hava hunnit en sådan mognad, att de hade utsikt att utvecklas till goda självförsörjare och nyttiga medborgare.

Krävde man således, såsom man borde, att den minderårige skulle hava uppnått en viss utveckling, som borde utgöra förutsättning för hans straffbarhet, syntes enligt utskottets förmenande från denna synpunkt sett intet vara att invända däremot, att åldersgränsen för straffbarhet framflyttades till 16 år. Att däremot gå längre syntes utskottet icke vara tillrådligt.

Men gränsen för straffmyndighetsåldern bestämdes icke enbart av den minderåriges mogenhet och fasthet i viljan. Den alltjämt i folkmedvetandet härskande vedergällningstanken krävde understundom straff, så snart förbrytaren uppnått en viss ålder, liksom allmänpreventiva hänsyn kunde för visst fall påkalla samhällets reaktion i form av straff. Men ej heller ur dessa synpunkter syntes alltför stora betänkligheter möta mot att höja åldersgränsen till 16 år, åtminstone icke om man undantoge de grövsta brotten. Det behövde näppeligen befaras, att den allmänna rättsuppfattningen skulle känna sig mindre tillfredsställd, därest en 15-årig förbrytare insattes i uppfostringsanstalt, än om han ådömdes frihetsstraff, lika litet som uppfostringsförfarandet, enligt vad erfarenheten gåve vid handen, för förbrytaren framstode såsom någon lindrigare påföljd å brottet än frihetsstraffet.

Vad slutligen beträffade det uppfostringsmedel, som borde komma till användning, då det gällde minderåriga förbrytare, som fyllt 15 men ej 16 år, och sättet för denna uppfostrans anordnande, hade det synts motionären

enklast och mest tilltalande, att dessa 15-åringar antingen omhändertoges av barnavårdsnämnd och intoges å skyddshem enligt lagen om uppfostran av vanartade och i sedligt avseende försummade barn, eller ock underkastades tvångsuppfostran. Fångvårdsstyrelsen hade för sin del förordat tvångsuppfostringsförfarandet under särskilt framhållande, dels att tvångsuppfostringsanstalten syntes bättre än skyddshemmet lämpa sig för den, som fyllt 15 år, dels ock att minderårig i nu nämnd ålder borde få sin gärning bedömd av domstol. Utan att vilja bestämt uttala sig till förmån för vare sig det ena eller andra alternativet ville utskottet dock framhålla angelägenheten av att, då en ifrågasatt utvidgning av uppfostringsinstitutet såsom blott en provisorisk åtgärd icke vore avsedd att verka ändring i huvudgrunderna för gällande lagstiftning på området i fråga, blivande ändringar borde i görligaste mån genomföras utan alltför stora rubbningar i nuvarande domstolsförfarande. Utskottet ansåge likaledes, att därest tvångsuppfostran skulle komma att förordas, betryggande åtgärder borde vidtagas i syfte att förekomma äldre elevers skadliga inflytande på yngre, vare sig detta borde ske genom särskilda anordningar inom anstalten eller genom upprättande av olika slag av anstalter, för vilket senare fall det ock syntes böra tagas i övervägande, huruvida icke tillfälle till förflyttning av elever mellan olika anstalter borde beredas. Slutligen ansåge sig utskottet i likhet med fångvårdsstyrelsen böra förorda ett upptagande till behandling, dels huruvida och i vad mån varning eller annan tillrättavisning kunde komma till användning vid behandlingen av minderåriga förbrytare, dels huruvida och under vilka förutsättningar förordnande om intagande i allmän uppfostringsanstalt kunde allenast villkorligt meddelas.

I enlighet härmed hemställde utskottet, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning, *dels* huruvida och under vilka villkor den i 5 kap. 1 § strafflagen stadgade straffmyndighetsåldern av 15 år kunde höjas till 16 år ävensom, därest så funnes böra ske, huruvida den, som fyllt 15 men ej 16 år och beginge brott, borde intagas i skyddshem eller i tvångsuppfostringsanstalt och i senare fallet, huruvida domstol eller annan myndighet finge härom förordna, *dels* huruvida och i vad mån varning eller annan tillrättavisning kunde komma till användning vid behandlingen av minderåriga förbrytare, *dels ock* huruvida och under vilka förutsättningar förordnande om intagande i allmän uppfostringsanstalt kunde allenast villkorligt meddelas.

Riksdagen biföll utskottets hemställan samt avlät skrivelse i ämnet, nr 335.

Kungl. Maj:t tillkallade därefter *sakkunniga för utarbetande av förslag till åtgärder för bekämpande av ungdomsbrottsligheten.* I avgivet betänkande (S. O. U. 1922: 46) anförde de sakkunniga beträffande frågan om en höjning av straffmyndighetsåldern:

Utöver de skäl, vilka lagutskottet funnit tala för straffmyndighetsålderns höjande till sexton år, kunde man såsom motiv för en dylik höjning åberopa, att genom lagar den 11 juni 1920 den ålder, intill vilken ovillkorlig underhållsplikt ålagts föräldrar i förhållande till barn såväl inom som utom äktenskap, bestämts till sexton år. Dessutom hade från olika håll, bland annat i

vissa av de utlåtanden, som i anledning av riksdagens förenämnda skrivelse avgivits av länsstyrelser och barnavårdsnämnder, anförts, dels att femtonåringars ställande inför domstol medförde olägenheter, vilka skulle undvikas, om dessa unga i stället hänvisades till barnavårdsnämnd, dels ock att det ur uppfostringssynpunkt vore lämpligare att femtonåringar intoges i de för barn avsedda skyddshemmen än i de för mera vuxen ungdom anordnade allmänna uppfostringsanstalterna, samt att reformer i berörda hänseenden icke syntes kunna genomföras utan att straffmyndighetsåldern samtidigt framflyttades.

Vad sålunda framhållits gåve onekligen ett beaktansvärt stöd för en höjning av straffmyndighetsåldern, under förutsättning att rättsreglerna i övrigt beträffande minderåriga förbrytare komme att lämnas oförändrade.

När man gjorde gällande, att femtonåringen i regeln ännu stode kvar på barnets ståndpunkt, låge däri obestridligen en viss sanning. Femtonåringen befunne sig nämligen mitt uppe i den såväl kroppsligt som andligt djupt ingripande pubertetsutvecklingen. Det finge dock icke förbises, att denna utveckling, som i vårt land i allmänhet toge sin början vid tretton eller fjorton år, ingalunda vore avslutad vid fyllda sexton år, åtminstone hos gossar, utan i regel påginge fram emot sjuttonde eller adertonde levnadsårets slut. Ville man låta pubertetens avslutning vara normerande vid bestämmandet av straffmyndighetsåldern, kunde man således icke stanna vid sextonårsåldern utan måste vara beredd att låta straffmyndighet inträda först vid fyllda sjutton eller aderton år. En så betydande höjning av straffmyndighetsåldern syntes dock av skäl, som lagutskottet anfört, icke böra komma i fråga.

Väl måste erkännas, att lagstiftaren vid bestämmande av nämnda ålder borde taga hänsyn till skolpliktens omfattning, så att barn i den regelmässiga skolåldern icke gjordes straffrättsligt ansvariga. Innan de unga åtnjutit det minimum av uppfostran och utbildning, samhället ansåge erforderligt för att de nödtorftigt rustade skulle kunna på egen hand träda ut i livet, kunde de nämligen icke förutsättas äga den mognad i förstånds- och karaktärsutveckling, som rättvisligen borde vara ett villkor för straffbarhet. Den egentliga skolgången vore nu emellertid för det stora flertalet barn i vårt land avslutad vid fyllda fjorton eller femton år. Härutinnan hade icke skett någon ändring genom undervisningsväsendets utbyggnad i fortsättnings- och yrkesskolor. Ty undervisningen i dessa skolor skulle vara så anordnad, att den ej lade hinder i vägen för att de däri deltagande sysselsattes i förvärvsarbete. Vidare kunde framhållas, att konfirmationen, som ansåges bilda en viss avslutning av den unges uppfostran, i det stora flertalet fall hade ägt rum före fyllda femton år.

Genom förut omförmälda utsträckning av såväl föräldrars som samhällets försörjningsplikt mot barn hade man väl sökt förhindra, att dessa allt för tidigt tvingades att på egen hand försörja sig, och tillika velat bereda dem möjlighet att erhålla lämplig utbildning, innan självförsörjningen vidtoge. Rättsligt hinder funnes emellertid icke för femtonåringars sysselsättande i de flesta slag av förvärvsarbete. I själva verket syntes ock alltjämt det övervägande flertalet unga redan vid nämnda ålder hava dylik sysselsättning och i större eller mindre omfattning bidraga till sitt uppehälle. Då femtonåringarna sålunda i allmänhet trätt ut i livet såsom i ekonomiskt avseende i viss mån självständiga individer, kunde med fog göras gällande, att de också ägde sådan mognad, att de borde vara straffrättsligt ansvariga för sina handlingar.

Till sist finge framhållas, att åldersgränsen för absolut straffomyndighet icke någonstädes i Europa, med undantag för Belgien, satts högre än vid femton år. (Enligt 1912 års belgiska lagstiftning till barnens skydd kunde dock barn, som före fyllda sexton år begått med strängt straff belagd gärning, underkastas långvarig internering, i vissa fall intill tjugu år utöver uppnådd civil myndighetsålder.) I allmänhet stannade man vid fjorton år eller ännu lägre ålder.

De erinringar, som sålunda kunde göras mot ett framflyttande av straffmyndighetsåldern, skulle måhända icke i och för sig få vara avgörande, om det gällde att genom gränsens framflyttande undandraga från frihetsstraff sådana femtonåringar, för vilka en behandling under straffets form och namn kunde anses vara till skada.

Men hela den förevarande frågan förlorade väsentligt i vikt, i samma mån som behandlingen av unga lagöverträdare, vilka nått över straffmyndighetsgränsen, ordnades så, att uppfostringsåtgärder i vidsträckt omfattning trädde i stället för straff. Om i flertalet fall behandlingen av den unge kunde bliva praktiskt taget densamma, vare sig han vore straffmyndig eller icke, komme den åldersgräns, som för straffmyndighet fastställdes, att få sin huvudsakliga betydelse i processuellt hänseende. Det ankomme nämligen enligt vår nu gällande rätt på domstol att bestämma påföljden för brott av straffmyndig person, under det att barnavårdsnämnd hade att inskrida i anledning av straffbelagd handling, begången av någon, som icke uppnått straffmyndighetsåldern.

Med tillämpning av gällande rätts princip för kompetensfördelningen mellan domstol och barnavårdsnämnd skulle sålunda en höjning av straffmyndighetsåldern föranleda, att ytterligare en eller annan åldersgrupp av unga lagöverträdare finge sina gärningar bedömda av barnavårdsnämnd i stället för av domstol. Detta kunde väl anses innebära en fördel därutinnan, att handläggningen inför barnavårdsnämnd försigginge under friare och mindre uppseendeväckande former än inför domstol. Dessutom syntes man lättare hos barnavårdsnämnd än hos domstol kunna påräkna närmare kännedom om den felandes person. Det kunde emellertid starkt ifrågasättas, om barnavårdsnämnderna, särskilt på landsbygden, kunde anses vara vuxna uppgiften att omhändertaga även den, som begått brottslig gärning i åldern mellan femton år och den högre ålder, vid vilken straffmyndighet skulle inträda.

Domstolsförfarandet erbjöde däremot garantier såväl för fullständig och opartisk utredning angående brottet som för att effektiva åtgärder mot den felande minderårige bleve vidtagna. Genom utsträckt användning av förundersökning kunde domstolen sättas i tillfälle att erhålla nödig kännedom om den tilltalades personliga förhållanden. Den väsentligaste av de olägenheter, som vore förenade med sakens behandling inför domstol, syntes därför ligga i förhandlingarnas offentlighet. Denna olägenhet kunde emellertid förebyggas genom att åt domstol inrymma befogenhet att, där det ansåges påkallat, utesluta offentligheten i mål mot unga tilltalade.

Beträffande spörsmålet om straffmyndighetsåldern syntes det ock vara tvivel underkastat, huruvida det allmänna rättsmedvetandet hos vårt folk skulle känna sig tillfreds med att även de grövsta brott av minderårig, som fyllt femton men ej sexton år — för att nu ej räkna med ytterligare höjning av straffmyndighetsåldern — icke skulle föranleda annat än uppfostringsåtgärd. Denna invändning kunde visserligen förekommas genom att stadga ett sådant undantag från den allmänna straffmyndighetsregeln, att

straff skulle för grövre brott ådömas den, som fyllt femton men ej sexton år, för så vitt gärningsmannen prövades hava ägt tillräcklig mognad för att anses straffbar. Detta skulle nära överensstämma med vad som före 1902 års lagändring gällde beträffande grövre brott av den, som fyllt fjorton men ej femton år.

Emellertid borde ej förbises, att avgörandet huruvida den tilltalade i det särskilda fallet nått för straffbarhet erforderlig mognad ofta erbjöde stora praktiska svårigheter. Erfarenheten från utlandet hade också visat, att domstolarna i stor utsträckning härvid läte sig bestämmas av hänsyn till den åtgärd — straff eller uppfostran — som de funne lämpligast, i stället för att uteslutande beakta den tilltalades utvecklingsgrad.

På grund av vad sålunda anförts hade de sakkunniga ansett någon höjning av straffmyndighetsåldern icke för det dåvarande böra vidtagas. Då enligt de sakkunnigas mening ett väsentligt hinder därför låge i den svaga kompetensen hos barnavårdsnämnderna i många kommuner, kunde frågan förtjäna att tagas i förnyat övervägande, därest nämndernas kompetens framdeles komme att på ett eller annat sätt stärkas. Skulle därvid en höjning av straffmyndighetsåldern vidtagas, måste tillses, att tiden för den anstaltsbehandling, som kunde beredas åt lagöverträdare över femton år, kunde vid behov utsträckas avsevärt utöver den ålder, vid vilken uppfostran i skyddshem måste vara avslutad.

I proposition, nr 67, till *riksdagen år 1924* med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 kap. 3 § strafflagen m. m. meddelades, att utlåtanden över de sakkunnigas förslag avgivits av justitiekanslersämbetet, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i samtliga län, Stockholms magistrat, magistraten i Göteborg, styrelsen för statens uppfostringsanstalt å Bona samt styrelsen för svenska diakonisällskapet. I utlåtandena lämnades den ståndpunkt, de sakkunniga intagit till frågan om straffmyndighetsåldern, i allmänhet utan erinran. En höjning av straffmyndighetsåldern till sexton år förordades emellertid av skolöverstyrelsen, länsstyrelserna i Jönköpings, Skaraborgs och Västernorrlands län, magistraten i Sala, landsfogden i Jönköpings län, barnavårdsnämnden i Stockholm och styrelsen för Stockholms stads skyddshem för gossar vid Skrubba. Till stöd härför framhölls särskilt, att det vore önskvärt, att lagöverträdare i åldern mellan femton och sexton år, såsom alltjämt stående på barnets utvecklingsståndpunkt, finge sina gärningar bedömda av barnavårdsnämnd i stället för av domstol.

För egen del anförde föredragande departementschefen, statsrådet Ekeberg:

Frågan när en person borde anses straffmyndig syntes kunna betraktas dels såsom ett rent tillräknelighetsspörsmål, dels såsom en fråga, huruvida det i betraktande av hans utvecklingsgrad kunde anses lämpligt att underkasta honom straff. Anlade man förstnämnda synpunkt, gäller det att avgöra, om den unge lagöverträdaren nått den mognad i omdömesförmåga och karaktär, att skuld över huvud kunde tillvitas honom i förhållande till hans rättsstridiga handling. Ett dylikt avgörande kunde emellertid svårligen träffas genom att lagstiftningen fastställde en viss ålder, före vars uppnående straffbarhet alltid skulle vara utesluten, och efter vars överskridande straff-

frihet på grund av den felandes ungdom aldrig kunde ifrågakomma. Man syntes i stället nödgas överlämna prövningen åt domaren i varje särskilt fall, låt vara att lagen av praktiska skäl kunde inskränka denna prövning till att gälla allenast vissa åldersgrupper, så att före viss ålder otillräknelighet och efter viss annan, högre ålder tillräknelighet presumerades vara för handen. En sådan metod för straffmyndighetsspörsmålets lösning tillämpades också i ett flertal främmande länder. Det sade sig emellertid självt, att den prövning, som sålunda lades i domarens hand, måste bliva synnerligen vansklig. I de länder, i vilka en dylik ordning gällde, hade det också, såsom de sakkunniga erinrat, visat sig, att domaren vid ifrågavarande prövning läte sig ledas huvudsakligen av hänsyn till de praktiska följderna av straffmyndighetsfrågans avgörande i den ena eller andra riktningen. Det rena tillräknelighetsspörsmålet skötes med andra ord i bakgrunden, och det avgörande för domaren bleve huruvida han ansåge straffet såsom en lämplig reaktion mot den tilltalade eller funne andra åtgärder, som lagstiftningen ställde till förfogande, vara att föredraga.

Sist anförda synpunkt vore också den, som varit ledande för såväl motionären som lagutskottet vid 1918 års riksdag. I betraktande av de vanliga frihetsstraffens, i synnerhet de korta frihetsstraffens, allmänt erkända olämplighet för unga brottslingar i ett stort antal fall ville man vid behandlingen av dessa brottslingar låta rent uppfostrande åtgärder i ökad omfattning träda i stället för straff. En framflyttning av straffmyndighetsåldern hade med rätta betraktats såsom allenast en av de vägar, på vilka detta syfte kunde nås. Fråga vore emellertid om denna väg vore den lämpligaste. Det väsentliga av vad man med en höjning av straffmyndighetsåldern velat vinna nåddes nämligen genom en i propositionen föreslagen reform av stadgandena om behandlingen av brottslingar i åldern under aderton år. Visserligen bleve härigenom straff icke utan vidare uteslutet från användning å brottslingar, som fyllt femton men ej sexton år, utan skulle de grövsta brotten alltid föranleda straff, och komme i övrigt frågan, huruvida den brottslige skulle undergå straff eller icke, att avgöras efter en prövning av omständigheterna i det särskilda fallet. Häri syntes emellertid ligga en fördel.

Å ena sidan borde nämligen ej förbises, att den allmänna rättsuppfattningen hos vårt folk svårligen skulle känna sig till freds med att även de grövsta brott av en femtonåring aldrig skulle kunna föranleda annan påföljd än en uppfostringsåtgärd. Väl kunde man häremot vilja invända, att rättsuppfattningen hos vårt folk icke reagerat mot den fullständiga strafflöshetens utsträckning intill fyllda femton år, samt att mellan fjorton- och femtonåringen förefunnes endast en oväsentlig skillnad i utvecklingsgrad. Ett år mer eller mindre betydde emellertid ganska mycket just på ifrågavarande åldersstadium. Av stor betydelse för det allmänna rättsmedvetandets reaktion inför fullständigt uteslutande av straffbarheten intill viss ålder syntes nämligen vara, huruvida de unga vid ifrågavarande ålder i allmänhet »kommit ut i livet» och börjat bidraga till eller kanske rent av ensamma sörja för sitt uppehälle. Visserligen hade samhället genom den nyare lagstiftningen på flera områden givit uttryck åt en strävan att förhindra, att de unga redan vid femton års ålder, då de ännu icke alltid fått önskvärd utbildning, tvingades att själva förtjäna sitt bröd. Men det funnes icke något rättsligt hinder för femtonåringars sysselsättande i de flesta slag av förvärvsarbete. Och de ekonomiska förhållandena gjorde det nödvändigt för de flesta av dem att själva i större eller mindre utsträckning bidraga till sitt

uppehälle. Det syntes även alltjämt vara en faktisk regel i vårt land, åtminstone på landsbygden, att de unga redan i femtonårsåldern vunnit sysselsättning i förvärvsarbete.

Å andra sidan borde ej heller förglömmas, att omhändertagande för uppfostran icke vore något universalmedel, vars användning vore påkallat gent emot varje ung brottsling. Åtskilliga fall förekomme, i vilka varken brottet i och för sig eller omständigheterna i övrigt utvisade behov av uppfostrande behandling. Brottet kunde hava förövats under inflytande av en ovanligt stark frestelse eller tillkommit av vållande, som icke hade något djupare rotfäste i den felandes karaktär, eller härflyta av bevekelsegrunder, vilka icke kunde anses klandervärda. De mångtaliga polisförseelserna, vilka i vår rätt ej vore bestämt avgränsade från egentliga brott, borde också uppmärksammas i detta sammanhang. Då femtonåringarna, såsom ovan erinrats, i regel »kommit ut i livet», vore nyss omförmälda fall av brottslighet hos dem icke sällsynta. En höjning av straffmyndighetsåldern till sexton år skulle medföra, att såväl bötes- som frihetsstraff och följaktligen också villkorlig straffdom helt uteslötes från tillämpning å dessa unga brottslingar. Att, oaktat behov av uppfostran icke funnits föreligga, insätta den unge lagöverträdaren i en uppfostringsanstalt av ett eller annat slag, eventuellt på en på förhand bestämd, kortare tid, syntes föga principenligt. Av allmänpreventiva skäl kunde samhället ej heller låta honom gå alldeles onäpst, så framt icke hans förseelse vore av rent bagatellartad beskaffenhet. Vilka åtgärder skulle då i dylika fall vidtagas? Man syntes svårligen kunna tänka på att tillgripa andra medel än dem, som enligt gällande lag angående uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn stode till buds för liknande fall, nämligen varning, eventuellt i förening med kroppsaga, samt övervakning. Att enbart varning i många fall måste anses otillräcklig, syntes ligga i öppen dag. Man kunde exempelvis anföra det fall, att en femtonåring gjort sig skyldig till vållande till annans död. Och lämpligheten av kroppsaga för lagöverträdare i åldern mellan femton och sexton år syntes kunna ifrågasättas. Vad slutligen övervakningen anginge, syntes densamma i brist på lämpliga tvångsmedel icke kunna, såsom vid villkorlig straffdom, effektivt upprätthållas efter det att den övervakade överskridit straffmyndighetsåldern.

Såsom av det nu anförda framginge, skulle en höjning av straffmyndighetsåldern till sexton år medföra, att mot lagöverträdare i åldern mellan femton och sexton år komme att användas samma åtgärder som de, vilka anvisades av lagstiftningen rörande vanartade och i sedligt avseende försummade barn, låt vara att det måhända kunde finnas lämpligt att beträffande femtonåringarna låta tvångsuppfostran träda i stället för insättande i skyddshem. Vid angivna förhållande skulle icke föreligga skäl till något avsteg från den gällande rättens princip, att de, som icke uppnått straffmyndighetsåldern, skulle få sina gärningar bedömda av barnavårdsnämnd och icke av domstol. I de femtonåriga lagöverträdarnas hänvisande till barnavårdsnämnd i stället för till domstol hade också mången velat se en av de väsentligaste fördelarna av en höjning av straffmyndighetsåldern. Onekligen hade barnavårdsnämnd, då det gällde omhändertagande av barn, vissa betydande företräden framför domstol. Handläggningen inför barnavårdsnämnd försigginge i friare och mindre uppseendeväckande former, och barnavårdsnämnden hade lättare att vinna närmare kännedom om den felandes personliga förhållanden samt att komma i mera personlig kontakt med honom. Departementschefen vore också övertygad om att barnavårdsnämnderna i

våra större städer och åtskilliga landskommuner skulle komma att väl fylla sin uppgift även beträffande femtonåriga lagöverträdare, därest sådana ställdes inför dem. Men innan erfarenhet vunnits om verkningarna av de reformer i organisationen av samhällets barnavård, varom förslag komme att framläggas, syntes det icke vara tillrådligt att i vidare mån än enligt berörda förslag komme att ske utvidga barnavårdsnämndernas verksamhetsområde. Han kunde därför icke för det dåvarande tillstyrka, att domstols ingripande mot brottslingar i femtonårsåldern uteslötes. De olägenheter, som vore förbundna med de yngsta brottslingarnes ställande inför domstol, komme för övrigt att i väsentlig mån minskas vid genomförande av vissa föreslagna stadganden om särskild förundersökning och inskränkning i domstolsförhandlingarnas offentlighet.

På grund av vad nu anförts hade departementschefen icke funnit skäl att föreslå någon ändring i gällande rätts bestämmelser angående straffmyndighetsåldern.

Riksdagen framställde vid behandlingen av propositionen icke någon erinran i anledning av departementschefens ståndpunkt till frågan om straffmyndighetsåldern.

Utskottet vill i nu förevarande del även erinra om att professor J. C. W. Thyrén i förberedande utkast till strafflagens allmänna del föreslagit, att straffmyndighetsåldern skulle bibehållas vid 15 år. Strafflagskommissionen hade på den grund att frågan om ungdomsbrottsligheten överlämnats till särskild utredning icke anledning att taga ståndpunkt till frågan.

Enligt den *danska strafflagen* av år 1930, § 15, skola handlingar som företagas av barn under 15 år icke straffas. Beträffande personer i åldern 15—18 år gäller enligt § 84 i lagen, att det eljest föreskrivna straffet kan, utan någon särskild inskränkning, nedsättas, om användandet av fullt straff skulle på grund av den tilltalades ungdom vara onödigt eller skadligt. Tiden för straffet må beträffande ifrågavarande personer icke överstiga åtta år. — Enligt den *norska strafflagen* av år 1902, § 46, kan ingen straffas för handling som företages före fyllda 14 år. Enligt 55 § i lagen må straffarbete på livstid icke komma till användning beträffande straffbara handlingar som förövats före fyllda 18 år, varjämte straffet inom samma straffart må nedsättas under det eljest gällande minimum. — Enligt den *finska strafflagen* av år 1889, 3 kap. 1 §, är gärning som begås av barn innan det fyllt 15 år strafflös, dock att domstolen må efter prövning kunna förordna, att barn som fyllt 7 år, skall insättas i allmän uppfostringsanstalt eller av föräldrar eller annan, under vars vård och lydnad det står, inomhus bevisligen agas. Begås brott av den som fyllt 15 men ej 18 år skall, enligt 2 § i kapitlet, när dödsstraff eller tukthus på livstid kunnat följa å brottet, dömas till tukthus från och med 2 till och med 12 år. I övrigt utgör straffet i allmän straffart högst tre fjärdedelar av strängaste straff, som i varje straffart för brottet är stadgat, och lägst det minsta belopp, som i en var av dessa straffarter enligt 2 kap. får ådömas. Stadgas för brottet ej annat straff i allmän straffart än tukthus på viss tid,

må dock kunna dömas till fängelse i högst tre fjärdedelar av längsta tiden för det tukthusstraff, dock ej över fyra år och lägst den minsta tid på vilken fängelse enligt sagda kapitel får ådömas.

Frågan om ökad användning av tvångsuppfostran.

Beträffande ådömande av tvångsuppfostran stadgas i 5 kap. 3 § strafflagen:

Är brott begånget av någon, som fyllt femton, men ej aderton år, och dömes han härför till böter eller fängelse eller till straffarbete i högst två år; må domstolen, där den brottsliges sinnesbeskaffenhet och omgivning samt graden av hans förståndsutveckling prövas sådant föranleda, förordna, att han skall, i stället för att undergå det ådömda straffet, insättas i allmän uppfostringsanstalt. Har domstol, enligt vad därom särskilt stadgas, genom villkorlig dom beviljat anstånd med ådömt straff, och har därefter, innan den dömde fyllt aderton år, anståndet förklarats förverkat, gälle, ändå att ny straffdom ej meddelats, vad nyss är sagt.

Förekomma på en gång till verkställighet sådant förordnande och annat tidigare meddelat beslut, varigenom samma person blivit dömd till straff, skall detta straff anses inbegripet i förordnandet, därest straffet utgöres allenast av böter. Lag samme vare, så framt genom beslutet ålagts fängelse eller straffarbete samt de förskyllda straffen tillsammans ej uppgå till mera än fängelse i fyra år eller straffarbete i två år.

Inträffar sådant fall, att meddelat förordnande, enligt vad särskilt stadgas, är förfallet, gälle om det ådömda straffets förening eller sammanläggning med annat straff och om dess verkställande vad eljest är föreskrivet.

Vid utskrivning från allmän uppfostringsanstalt vare sådan jämte straffet ådömd påföljd, som i 2 kap. 19 § sägs, förfallen.

Angående verkställighet av domstols förordnande om tvångsuppfostran gäller lag den 27 juni 1902 med däri senare vidtagna ändringar. Enligt 1 § i denna lag upprättas allmän uppfostringsanstalt som i 5 kap. 3 § strafflagen avses av staten. Konungen äger emellertid såsom dylik anstalt erkänna jämväl anstalt, som av kommun eller enskild blivit med eller utan bidrag av statsmedel anordnad för uppfostran av vanartade minderåriga. Sådant erkännande kan när som helst återkallas. Allmän uppfostringsanstalt skall stå under särskild uppsikt, som av Konungen bestämmes. Har domstol förordnat om minderårigs insättande i allmän uppfostringsanstalt, skall enligt 2 § den minderårige genom Konungens befallningshavandes försorg till sådan anstalt överlämnas. Förordnandet går genast i verkställighet utan hinder därav att det ej vunnit laga kraft. I 3 § stadgas, att allmän uppfostringsanstalt skall vara så anordnad, att en var av dess elever må komma i åtnjutande av den särskilda behandling och vård som erfordras för hans uppfostran till gudsfruktan och arbetsduglighet. Elever av olika kön må ej intagas i samma anstalt. Har minst ett år förflutit sedan elev blivit i allmän uppfostringsanstalt intagen, äger enligt 4 § anstaltens styrelse, därest sådant

finnes för eleven gagneligt, tills vidare eller för viss tid överlämna honom till enskild vård och tillsyn eller anställa honom i tjänst eller yrke. Sådan åtgärd må ock tidigare vidtagas, om särskilda omständigheter det föranleda och den myndighet, som över anstalten äger uppsikt, därtill samtycker. I anslutning härtill lämnas även vissa kompletterande bestämmelser. Enligt 5 § skall i allmän uppfostringsanstalt intagen elev utskrivas från anstalten då han vunnit nödig stadga i sinnesriktning och uppförande. Senast då elev uppnått 21 år skall han utskrivas från anstalten. I 6 § stadgas om disciplinär bestraffning och i 7 § meddelas bestämmelser om åtal mot den som är intagen i allmän uppfostringsanstalt. Enligt 8 § skall, därest någon, sedan domstol förordnat om hans insättande i allmän uppfostringsanstalt men innan han från anstalten utskrivits, varder övertygad att ha begått annat brott, förordnandet vara förfallet. Förekomma på en gång till verkställighet sådant förordnande och annat beslut, varigenom samma person blivit dömd till straff, vare förordnandet ock förfallet, såframt genom beslutet ålagts fängelse eller straffarbete samt de förskyllda straffen tillsammans uppgå till mera än fängelse i fyra år eller straffarbete i två år. Har ej domstols förordnande om minderårigs insättande i allmän uppfostringsanstalt gått i verkställighet innan han fyllt 18 år, är enligt 9 § förordnandet förfallet. I 10 § stadgas rätt för allmän uppfostringsanstalt till viss ersättning för elevs vård och underhåll. 11 § innehåller slutligen bestämmelser om sättet för handläggning av ärende rörande dylik ersättning.

Enligt 1864 års lag ägde såsom förut nämnts domstol att i fråga om barn, som icke fyllt 15 år, förordna, att han skulle av föräldrar eller annan, under vars vård och lydnad han stode, rättas med aga i hemmet eller insättas i allmän uppfostringsanstalt, om tillgång därtill funnes.

Efter hemställan av förutnämnda *kommitterade för utredning av frågan om åtgärder för beredande av lämplig uppfostran åt minderåriga förbrytare m. m.* infördes genom 1902 års lagstiftning befogenhet för domstolen att beträffande den, som begått brott efter det han fyllt 15 år men innan han uppnått 18 år, förordna, att han skulle i stället för att undergå det straff, som blivit honom ådömt, insättas i allmän uppfostringsanstalt. Sådant förordnande skulle dock icke få meddelas i annat fall, än då det ådömda straffet utgjordes av böter eller fängelse i högst sex månader. Av staten upprättades därefter allmänna uppfostringsanstalten å Bona för minderåriga brottslingar av mankön. För vården om de minderåriga kvinnor, som enligt domstols förordnande skulle insättas i allmän uppfostringsanstalt, hade diakonissanstalten i Stockholm genom överenskommelse med staten åtagit sig att sörja och för ändamålet upplåtit sitt vid Sjötorp i Stockholms län belägna skyddshem, vilket emellertid under loppet av år 1906 utbyttes mot skyddshemmet å Viebäck i Jönköpings län.

Genom lagändring den 7 maj 1917 erhöll domstol befogenhet att förordna om minderårigs insättande i allmän uppfostringsanstalt jämväl i det fall,

att straffarbete i högst sex månader ådömts. Samtidigt höjdes gränsen för det fängelsestraff, som finge utbytas mot tvångsuppfostran, till ett år.

I det av utskottet förut omnämnda betänkandet, som år 1922 avgavs av *sakkunniga för utarbetande av förslag till åtgärder för bekämpande av ungdomsbrottsligheten,* upptogs frågan om en ytterligare utvidgad användning av institutet tvångsuppfostran. De sakkunniga anförde härom:

Av verkställd utredning angående ungdomsbrottslighetens orsaker framginge icke blott, att ett synnerligen stort antal av de unga, som begått brott eller visat vanart, fått bristfällig uppfostran, utan även att utsikterna att genom uppfostran kunna rätta dem måste anses stora.

Erfarenheten gåve visserligen vid handen, att den sinnets böjlighet och mottaglighet för påverkan, som utgjorde en förutsättning för att en uppfostrande behandling skulle bära frukt, i allmänhet avtoge med åren, och att uppfostringsåtgärder därför vore verksammare ju tidigare de vidtoges. Emellertid måste en icke oväsentlig mottaglighet för uppfostran hos det stora flertalet människor anses förefinnas långt efter den egentliga ungdomsåldern. Härvid borde beaktas, att ett fostrande inflytande kunde utövas icke allenast genom moralisk påverkan utan även och icke minst genom ett vänjande vid ett regelbundet och arbetsamt liv. Därtill komme, att en längre tids uppfostrande behandling erbjöde möjligheter att bibringa yrkesskicklighet och därmed att skapa förutsättningar för självförsörjning och hederlig vandel.

För frågan var den övre åldersgränsen för samhällets inskridande med uppfostringsåtgärder mot brottslingar borde dragas, vore emellertid uppfostringsbarheten icke ensam avgörande. Hänsyn borde ock tagas till individens anspråk på självbestämningsrätt. Uppfostringsbehandlingen fordrade nämligen i regel en tämligen lång tid och nödvändiggjorde ofta ett kännbart frihetsberövande. Då det gällde brottslingar, som icke uppnått den civila myndighetsåldern, tjuguett år, gjorde sig emellertid nyssnämnda hänsyn icke gällande med samma styrka som i fråga om äldre personer. De som ej nått tjuguettårsåldern vore i allt fall underkastade vissa inskränkningar i sin bestämmanderätt med avseende å såväl personliga som ekonomiska förhållanden. I regel hade de icke heller nått en sådan ställning i livet, att större betänkligheter mötte mot att för en något längre tid omhändertaga dem för uppfostran i anstalt, då sådant i anledning av ett begånget brott prövades erforderligt för deras rättande. I detta sammanhang förtjänade bland annat framhållas, att äktenskapsåldern för män infölle först vid tjuguett år. För övrigt borde märkas, att det intrång, som anstaltsvistelsen medförde i den unges förvärvsverksamhet, i regel syntes mer än uppvägas av förmånen att i anstalten erhålla en grundlig yrkesutbildning. Lyckades anstaltsbehandlingen dessutom omdana honom till en laglydig och samhällsnyttig medborgare, syntes han själv komma att betrakta vistelsen i anstalten mera såsom en välgärning än såsom ett störande ingrepp i hans frihet.

Givetvis medförde en särskilt på uppfostran inriktad behandling i anstalt större ekonomiska uppoffringar för samhället, än som vore förenade med verkställighet av nu brukliga frihetsstraff. Detta följde av uppfostringsbehandlingens i genomsnitt längre varaktighet samt de högre anspråk, som måste ställas såväl på de för ändamålet erforderliga anstalternas utrustning som på de vid dem anställda befattningshavarnas utbildning. Vad denna samhällsekonomiska synpunkt beträffade finge emellertid de sakkunniga framhålla, att det belopp, samhället lade ut på välberäknade åtgärder mot

ungdomskriminaliteten, toge det igen med ränta genom minskade förluster och utgifter på grund av kriminaliteten några år senare bland de vuxne.

Uppfostringsbehandling i anstalt vore emellertid blott ett av den moderna kriminalpolitikens medel för ungdomsbrottslighetens bekämpande. Där det eftersträvade målet, den brottsliges rättande och omdaning till en laglydig och samhällsnyttig medborgare, kunde uppnås genom mindre ingripande åtgärder än uppfostran i anstalt, vare sig i straffinrättning eller uppfostringsanstalt, borde naturligen sådana mindre ingripande åtgärder väljas, så framt de icke måste anses alldeles otillräckliga för uppgiften att jämväl på andra än dem, gent emot vilka åtgärderna i det särskilda fallet vidtoges, verka avhållande från brott (så kallad *generalprevention*). Ur uppfostringssynpunkt vore anstaltsuppfostran säkerligen den utväg, som borde tillgripas allenast i sista hand, nämligen då uppfostran i enskilt hem, den brottsliges eget eller annat, som kunde finnas lämpligt, icke stode till buds eller visade sig otillräcklig.

Vidare vore att märka, att ingalunda alla unga lagöverträdare för sitt rättande krävde uppfostran. Brott behövde icke alltid tyda på fördärvad eller särskilt svag karaktär hos den felande. Härvid kunde erinras om brott, begångna under intryck av en ovanligt stark frestelse, samt om brott, som förövats av politiska eller andra moraliskt icke klandervärda bevekelsegrunder eller av vållande, där detta icke hade djupare rotfäste i gärningsmannens karaktär. Ej heller finge de mångtaliga polisförseelserna förglömmas, vilka i vår rätt ej vore bestämt avgränsade från de egentliga brotten.

Det kunde emellertid vid valet av åtgärd gent emot brottslingen ej få ankomma allenast på det enskilda brottets beskaffenhet, utan hänsyn måste tagas till den brottsliges hela individualitet och till hans personliga förhållanden i övrigt. Den ledande grundtanken för ungdomsbrottslighetens bekämpande borde därför vara att anpassa åtgärderna mot de unga brottslingarna efter deras individuella förhållanden, utan att därvid de generalpreventiva synpunkterna finge lämnas ur räkningen.

Då de sakkunniga härefter överginge till att pröva, vilka åtgärder som borde komma till användning mot unga brottslingar syntes lämpligt att i enlighet med vad ovan anförts skilja mellan å ena sidan de fall, då någon mera ingripande åtgärd icke vore påkallad för den brottsliges rättande, och å andra sidan sådana fall, då ett kraftigare inskridande funnes erforderligt.

I fråga om de förstnämnda fallen syntes väl det spörsmålet förtjäna beaktande, huruvida icke domstol vid ringare brott, då omständigheterna vore synnerligen mildrande, kunde få låta bero vid att förklara den tilltalade skyldig utan att vidtaga någon ytterligare åtgärd. De sakkunniga hade emellertid ansett sig icke böra ingå på någon närmare prövning härav. Det kunde nämligen ifrågasättas, om icke samma skäl, som talade för att lämna dylika handlingar av unga personer strafflösa, också gjorde sig gällande beträffande vuxna. Härtill komme, att det förtjänade beaktas, huruvida ej strafflösheten borde begränsas till vissa särskilt i lag angivna förseelser. Ur båda dessa synpunkter syntes detta spörsmål icke böra behandlas lösryckt ur sitt sammanhang med den pågående allmänna revisionen av strafflagen.

De sakkunniga hade haft under övervägande, huruvida möjlighet borde beredas domstol att inskränka sin åtgärd till att meddela den brottslige en varning eller tillrättavisning. De sakkunniga hade emellertid icke funnit skäl föreslå införande av varning såsom särskild påföljd för ringare brott av unga

personer, varjämte de avvisade tanken på användning av aga såsom huvudstraff eller självständig uppfostringspåföljd för begånget brott.

De sakkunniga anförde vidare beträffande frågan om de åtgärder som borde vidtagas mot sådana unga brottslingar för vilkas rättande påkallades en mera ingripande behandling:

Härvid syntes tre olika möjligheter förtjäna att tagas i övervägande: 1) anordnande av särskilda uppfostringsåtgärder efter utståndet frihetsstraff, 2) det vanliga frihetsstraffets ersättande med ett frihetsstraff på relativt obestämd tid och 3) frihetsstraffets utbytande mot uppfostringsåtgärder. Beträffande brottslingar i åldern mellan femton och aderton år hade vår rätt, såsom förut erinrats, i viss omfattning redan valt den sistnämnda utvägen. Ett övergivande av det rena uppfostringsinstitutet på det område, där detsamma redan vunnit stadgad tillämpning, syntes icke böra ifrågasättas. Spörsmålet bleve därför begränsat till att avse sådana unga brottslingar, som till följd av gällande bestämmelser särskilt med avseende å åldern och straffets storlek icke kunde erhålla tvångsuppfostran.

Då på grund av åtskilliga av de sakkunniga närmare angivna skäl kombination av straffverkställighet och särskild uppfostringsbehandling icke kunde anses lämplig och obestämd straffdom icke syntes böra komma i fråga att införas i vår rätt, återstode allenast det tredje av de angivna alternativen eller straffets utbytande mot uppfostringsåtgärder. Därigenom vunnes fördelen av en anslutning till vad som redan i viss utsträckning gällde beträffande behandlingen av unga brottslingar i åldern mellan femton och aderton år.

Betraktade man ingripandet mot brottslingen främst såsom ett medel att skydda samhället mot nya brotts förövande, hade det ringa betydelse, om detta ingripande skedde i form av straff eller av skyddsåtgärd (preventionsåtgärd). Det gällde allenast att i varje fall välja det medel, som finge anses bäst leda till målet.

I enlighet med de synpunkter, som i det föregående framförts, hade de sakkunniga funnit den övre åldersgränsen för användning av tvångsuppfostringsinstitutet böra höjas, och hade denna gräns ansetts lämpligen böra sättas vid fyllda tjuguett år.

Vad anginge storleken av det straff, som finge utbytas mot tvångsuppfostran, funne de sakkunniga av skäl, som ovan anförts, att tvångsuppfostran borde kunna komma till användning jämväl vid strängare straff än det då stadgade maximum, straffarbete i sex månader. Emellertid syntes icke varje begränsning uppåt kunna undvaras. Att låta även de strängaste straffen utbytas mot en uppfostrande behandling skulle säkerligen allt för mycket stöta det allmänna rättsmedvetandet. Det skulle dessutom vara betänkligt ur allmänpreventiv synpunkt, med mindre vistelsen i uppfostringsanstalt kunde utsträckas över synnerligen lång tid. De sakkunniga föreslogo, att gränsen sattes vid två års straffarbete. Där den brottslige förskyllt strängare frihetsstraff, syntes strafftiden få anses vara tillräckligt lång för att bereda tillfälle till erforderlig påverkan genom uppfostran under straffverkställigheten. I detta fall förefunnes också möjlighet att, sedan han utstått två tredjedelar av straffet, villkorligt frigiva honom, i samband varmed han ställdes under tillsyn, som skulle fortgå minst ett år. Väl vore villkorlig frigivning medgiven även vid kortare straff, om vistelsen i straffanstalten ej understege ett år. Erfarenheten visade emellertid, att en straffbehandling under allenast ett år eller något däröver ofta vore otillräcklig för brottslingens rättande.

Den angivna gränsen vid två års straffarbete föresloges skola gälla för hela gruppen av brottslingar mellan femton och tjuguett år. Man kunde väl möjligen vilja göra gällande, att gränsen borde sättas högre för brottslingar mellan femton och aderton år för att i större utsträckning förskona dem från undergående av straff. Till stöd därför kunde åberopas, att de på grund av mindre mognad hade ringare skuld. Därvid vore emellertid att märka, att detta förhållande vunne beaktande vid straffmätningen dels såsom en förmildrande omständighet, dels ock, så vitt rörde straffarbete på viss tid, såsom en straffminskningsgrund, i det att sistnämnda straff kunde nedsättas intill hälften av minimum i brottets straffskala.

I propositionen nr 67 vid *riksdagen år 1924,* med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 kap. 3 § strafflagen m. m., föreslogs icke någon höjning av den åldersgräns, under vilken tvångsuppfostran kunde komma i fråga. Däremot innehöll propositionen förslag, att beträffande lagöverträdare i åldern 15—18 år straff skulle kunna utbytas mot tvångsuppfostran så snart straffet icke överstege straffarbete i två år eller fängelse i fyra år. Föredragande departementschefen anförde uti nämnda avseenden, bland annat:

Han ansåge sig icke för det dåvarande hava anledning att ingå på en närmare granskning av de sakkunnigas förslag i dess helhet eller att fatta ståndpunkt till de erinringar mot förslagets principer, som framställts i vissa utlåtanden. Med hänsyn till det statsfinansiella läget kunde han nämligen icke tillstyrka, att förslaget i hela dess vidd då underställdes riksdagens prövning. Ett fullständigt genomförande av förslaget skulle kräva högst betydande kostnader för staten, främst för anskaffande av erforderligt antal anstalter. Kostnaderna härför hade icke av de sakkunniga beräknats. Att de skulle stiga till ansenliga belopp låge dock i öppen dag.

Av de sakkunnigas beräkningar framginge, att det vore tvångsuppfostrans tillämpning å brottslingar i åldern över aderton år, som skulle medföra behov av större antal anstaltsplatser än det, som för det dåvarande stode till förfogande, under det att den av de sakkunniga jämväl föreslagna utvidgningen av tvångsuppfostrans användning å brottslingar under aderton år skulle kunna genomföras, utan att de vårdmöjligheter, statens uppfostringsanstalt å Bona erbjöde, behövde utökas. På grund härav ansåg departementschefen frågan om en reform av behandlingen av unga brottslingar i åldern över aderton år böra tills vidare lämnas öppen.

Önskemålet att vid behandlingen av brottslingar i åldern under aderton år låta straffet i ökad omfattning ersättas med tvångsuppfostran syntes däremot omedelbart böra förverkligas.

Departementschefen lämnade härefter följande redogörelse angående inkomna utlåtanden över de sakkunnigas förslag i sistnämnda del:

Länsstyrelsen i Stockholms län och styrelsen för anstalten å Bona hade i utlåtanden över de sakkunnigas förslag ifrågasatt, att tvångsuppfostran för minderåriga förbrytare skulle få komma till användning utan någon som helst begränsning med hänsyn till straffets storlek. Det framhölles, att man i förlitande på domstolarnas goda omdöme icke behövde befara, att tvångsuppfostran komme till användning i olämpliga fall. Länsstyrelserna i Gävleborgs, Norrbottens och Uppsala län hade däremot förordat en begränsning

till straffarbete i ett år. Länsstyrelsen i Uppsala län ansåge, att icke heller fängelsestraff på längre tid än ett år borde få utbytas mot tvångsuppfostran, under det att länsstyrelsen i Gävleborgs län funne gränsen för fängelsestraffets vidkommande böra sättas vid två år. I sistberörda fråga hade länsstyrelsen i Norrbottens län icke gjort något uttalande. I övriga avgivna utlåtanden hade den av de sakkunniga föreslagna begränsningen med hänsyn till straffets storlek lämnats utan erinran.

För egen del anförde departementschefen vidare:

Den av de sakkunniga föreslagna begränsningen med hänsyn till storleken av det straff, som må utbytas mot tvångsuppfostran, syntes välgrundad. Gjordes begränsningen snävare, lämnades icke tillräckligt utrymme för det uppfostrande momentet. Å andra sidan skulle en längre gående reform knappast äga stöd i rådande folkåskådning och för övrigt vara betänklig ur allmänpreventiv synpunkt. Där strafftiden vore längre än två år, funnes också, såsom de sakkunniga framhållit, tillfälle att under straffverkställigheten utöva ett, vad tidslängden beträffade, i regel tillräckligt fostrande inflytande på den dömde. Med stöd av särskilda bestämmelser i gällande lag angående verkställighet av straffarbete och fängelsestraff hade man också sökt så ordna straffverkställigheten, att de unga fångarnas behov av fostran i möjligaste mån tillgodosåges. Huruvida beträffande fängelsestraff gränsen för tvångsuppfostrans tillämplighet sattes vid två eller vid fyra år syntes ur praktisk sypunkt vara likgiltigt. Fyraårsgränsen syntes emellertid motiverad med hänsyn till det i 4 kap. 6 § strafflagen stadgade förhållandet mellan straffarbete och fängelsestraff.

Strängare straff än straffarbete i två år ådömdes endast i sällsynta undantagsfall för brott, begånget av den, som icke fyllt aderton år. Jämlikt 5 kap. 2 § strafflagen kunde nämligen för brottsling i nu nämnd ålder straffarbete på viss tid nedsättas intill hälften av det i brottets straffskala stadgade minimum, dock ej under två månader. I verkligheten bleve det allenast ett obetydligt fåtal brottslingar i åldern under aderton år, vilka på grund av den ifrågasatta begränsningen beträffande straffets storlek komme att bliva utestängda från förmånen att få straffet utbytt mot tvångsuppfostran.

En reform av nu angivna begränsade innebörd syntes böra genomföras utan rubbning i övrigt av gällande huvudgrunder för tvångsuppfostringsinstitutet.

I förevarande hänseende inskränkte departementschefen sig därför till att föreslå en ändring av de i 5 kap. 3 § strafflagen och 8 § i lagen den 27 juni 1902 angående verkställighet av domstols förordnande om tvångsuppfostran givna stadgandena i vad de rörde straffets storlek.

I anledning av propositionen väcktes inom riksdagen en motion, nr 259, i första kammaren, däri yrkades, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i 5 kap. 3 § strafflagen, att domstol erhölle befogenhet att, där någon, som fyllt femton men ej aderton år, blivit övertygad om begånget brott, och där den brottsliges sinnesbeskaffenhet och omgivning samt graden av hans förståndsutveckling prövades sådant föranleda, förordna, att han skulle, i stället för att ådömas straff, insättas i allmän uppfostringsanstalt.

Andra lagutskottet, som behandlade propositionen och den i anledning därav väckta motionen, anförde i avgivet utlåtande, nr 26, bland annat:

Vad först anginge den av motionärerna föreslagna omändringen beträffande nu gällande ordning för meddelande av förordnande om tvångsuppfostran i syfte att sådant förordnande skulle ske utan föregående ådömande av straff syntes väl ur principiell synpunkt åtskilligt tala därför. Å andra sidan vore ej oväsentliga olägenheter i processuellt hänseende förenade med en sådan omgestaltning av tvångsuppfostringsinstitutet. Densamma måste följdriktigt leda till en motsvarande omläggning jämväl av den villkorliga domen, i vad anginge minderåriga förbrytare.

Utskottet funne det av motionärerna väckta spörsmålet ej lämpligen böra upptagas till prövning i samband med den föreliggande reformen med dess jämförelsevis begränsade innebörd.

Det i propositionen framlagda förslaget om höjning av straffgränsen för vidgande av rätten till meddelande av förordnande om minderårigas intagande i allmän uppfostringsanstalt innebure enligt utskottets mening ett avgjort framsteg å förevarande lagstiftningsområde. De erfarenheter om lagens goda verkningar, som gjorts efter den år 1917 vidtagna utvidgningen av lagens tillämplighetsområde, syntes väl motivera den föreslagna ytterligare utvidgningen.

Att, såsom i den föreliggande motionen gjorts gällande, upphäva varje begränsning med hänsyn till storleken av det straff, som må utbytas mot tvångsuppfostran, syntes för det dåvarande icke vara tillrådligt. Oavsett vilken vikt man ville lägga vid de emot en dylik omläggning framförda erinringarna om bristande stöd därför i rådande folkåskådning och ur allmänpreventiv synpunkt, förelåge i allt fall omständigheter, som enligt utskottets mening föranledde till att ifrågavarande spörsmål icke lämpligen borde upptagas till prövning i då förevarande sammanhang. De i propositionen innefattade förslagen vore icke avsedda att utgöra en lösning av hela spörsmålet om ungdomskriminaliteten. Denna fråga komme med all sannnolikhet snart nog att åter upptagas i en vidare omfattning. Bland de spörsmål, som lämnats olösta, vore framför andra frågan, huruvida uppfostringsbehandling i anstalt borde komma i tillämpning jämväl beträffande ungdom i åldern mellan aderton och tjuguett år. De synpunkter, som talade för att låta brottslingar under aderton år oberoende av det ådömda straffets storlek, intagas i uppfostringsanstalt, syntes icke kunna med samma styrka göras gällande beträffande brottslingar i åldern upp emot tjuguett år. Därest den av motionärerna föreslagna principen genomfördes, kunde måhända befaras, att densamma i en snar framtid åter ansåges böra frångås.

De brottslingar, som enligt det i propositionen innefattade förslaget icke skulle erhålla möjligheten att kunna få strafförfarandet utbytt mot tvångsuppfostran, utgjorde, enligt vad de senare årens statistik utvisar, allenast ett mycket ringa antal (sammanlagt 13 ynglingar under treårsperioden 1918—1920 och 3 ynglingar under år 1921). Några mera betydande olägenheter syntes därför näppeligen kunna föranledas av att ifrågavarande grupp av brottslingar tills vidare lämnades utanför lagens tillämplighetsområde. Det ungdomsfängelse för manliga fångar upp till en ålder av 20 år, som sedan några år tillbaka funnes i Uppsala, och vari dessa brottslingar vore inrymda, syntes under sin dittillsvarande verksamhetstid hava lämnat goda resultat. Om ock onekligen olägenheter kunde uppstå därav att, såsom det kunde inträffa, manlig ungdom i pubertetsåren insattes under flera månader i följd i cell, syntes dock genom innehållet i 1916 års lag angående verkställighet av straffarbete och fängelsestraff vara sörjt för att berörda

olägenheter kunde förebyggas. Nämnda lag innehölle nämligen i 8 § den bestämmelsen, att fånge icke finge hållas till straff i enrum, om men för hans andliga eller kroppsliga hälsa därav inträdde eller uppenbarligen kunde befaras.

Slutligen erinrades om möjligheten, då särskilda omständigheter därtill kunde giva anledning, att av nåd erhålla straffets avtjänande utbytt mot intagning i allmän uppfostringsanstalt.

Utskottet hemställde, att det förslag som framlagts genom propositionen måtte bifallas.

I en vid utlåtandet fogad reservation av sju ledamöter yrkades emellertid, att domstols befogenhet att förordna om insättande i allmän uppfostringsanstalt icke skulle begränsas av visst ådömt straffmått.

Riksdagen biföll utskottets hemställan.

Utskottet vill slutligen beträffande behandlingen av ungdomliga lagöverträdare i de nordiska grannländerna meddela, att enligt *den danska strafflagen,* § 41, skall, när en person mellan 15 och 18 år gör sig förfallen till »fængsel» (motsvarande straffarbete) för ett brott, som kan anses som utslag av brottsliga anlag eller av benägenhet att gå sysslolös eller att söka dåligt sällskap, dömas till »ungdomsfængsel», därest rätten finner, att varaktiga uppfostrande och utbildande åtgärder skulle vara förmånliga. Den som dömes till »ungdomsfængsel» kan i allmänhet kvarhållas i tre år. Sedan han frigivits, förblir han under tillsyn under viss tid.

Enligt *den norska strafflagen,* § 52, kan, när rätten dömer till straff av böter, »hefte» intill sex månader eller »fengsel» intill tre månader, i domen bestämmas, att verkställigheten av straffet skall anstå. Har den dömde icke fyllt 21 år och rätten finner, att han i särskild grad behöver uppfostran och undervisning i något yrke, kan vid förordnande om anstånd med straffet såsom villkor uppställas, att han vistas i en offentlig läroanstalt för så lång tid som anstaltens styrelse bestämmer enligt närmare regler som godkännas av vederbörande regeringsdepartement, dock icke för längre tid än tre år; i så fall bör han på förhand avge skriftligt löfte därom. Är den dömde under 18 år, bör som regel förmyndaren ha lämnat sitt samtycke.

Vad angår *den finska strafflagen* innehåller densamma inga andra stadganden om uppfostringsåtgärder beträffande ungdomliga lagöverträdare än det av utskottet förut omnämnda stadgandet i 3 kap. 1 §, att domstol äger förordna, att barn, som fyllt 7 år men ej 15 år, må insättas i allmän uppfostringsanstalt, i vilken det kan få kvarstanna till en ålder av 20 år.

Den processuella behandlingen av minderåriga lagöverträdare.

Enligt svensk rätt är allmän åklagare i regel skyldig att åtala alla brott som begås inom hans distrikt. Sålunda stadgas i 19 § 1. av förordningen om strafflagens införande att allmän åklagare skall tala å brott

som under allmänt åtal hörer, ändå att angivelse därom ej sker. Denna regel är även tillämplig beträffande minderåriga. Härifrån gäller emellertid ett undantag i 7 § i 1902 års lag om verkställighet av domstols förordnande om tvångsuppfostran. I detta lagrum stadgas att, där den som på grund av domstols förordnande blivit intagen i allmän uppfostringsanstalt misstänkes att ha före intagandet i anstalten begått brott, därför han icke undergått rannsakning, må ändå att brottet under allmänt åtal hörer eller det av målsäganden till åtal angivits, allmän åklagare ej däråt tala utan att Konungens befallningshavande i den ort där brottet är begånget därtill lov giver. Detsamma gäller, där den som intagits i allmän uppfostringsanstalt misstänkes att ha efter intagandet i anstalten och innan han därifrån utskrivits gjort sig skyldig till brott.

Angående förutsättningarna för att den som misstänkes för brott skall häktas stadgas i 19 § punkterna 5—8 i förenämnda förordning. Enligt femte punkten skall den, som misstänkes att ha begått brott, varå straffarbete dock ej under två år efter lag följa kan, i häkte tagas. Misstänkes någon att ha begått brott som ringare är än i femte punkten sägs men varå dock straffarbete efter lag följa kan, må han enligt sjätte punkten i häkte tagas. Har han ämbete eller tjänst eller fast egendom eller eljest stadigt hemvist eller yrke och kan det ej skäligen befaras att han avviker eller att han genom undanröjande av bevis eller egendom hindrar sakens tillbörliga utredning, då skall han på fri fot lämnas. Varder den som ej har stadigt hemvist misstänkt för brott som ringare är än förut nämnts men varå dock fängelse efter lag följa kan och förekommer emot honom skälig anledning att han avviker, må han ock i häkte tagas. Enligt sjunde punkten må okänd person, som undandrager sig att uppgiva sitt namn eller sin hemort eller emot vilken skälig anledning förekommer att hans uppgift därom är osann, till dess tillförlitlig upplysning i sagda hänseenden vinnes tagas i häkte, ändå att brott varför han misstänkes endast med fängelse eller böter belagt är. Enligt åttonde punkten må ej någon såsom misstänkt häktas där ej misstanke är grundad på sannolika skäl.

Några särskilda bestämmelser angående häktning av minderåriga ha icke meddelats. På grund av den straffnedsättning beträffande lagöverträdare i åldern 15—18 år som stadgas i 5 kap. 2 § strafflagen är dock häktning, när det gäller personer i nämnda ålder, icke obligatorisk i samma utsträckning som beträffande äldre personer som begått brott. Då tiden för straffarbete enligt 5 kap. 2 § strafflagen må nedsättas till hälften av det eljest för brottet stadgade minsta straffet, blir nämligen häktning av minderårig i åldern 15—18 år icke obligatorisk i andra fall än där minimum i den ordinära straffskalan är straffarbete i fyra år.

Angående domstolsförfarandet i brottmål rörande minderåriga meddelas bestämmelser i lag den 6 juni 1924. I 1 § av denna lag stadgas, att när till domstols ordförande inkommit anmälan därom att någon som ej fyllt

18 år blivit häktad för brott som i allmänna strafflagen är belagt med straff och i straffsatsen ingår straffarbete i två år eller kortare tid eller fängelse, skall ordföranden skyndsamt förordna om särskild förundersökning. Även eljest må, då talan väckts mot någon som ej fyllt 18 år, särskild förundersökning verkställas. I 2 § stadgas om ersättning åt förundersökaren m. m. Enligt 3 § åligger det barnavårdsnämnd att meddela förundersökare eller åklagare tillgängliga upplysningar angående tilltalad som ej fyllt 18 år. Finner domstol i mål där någon som ej fyllt 18 år är tilltalad för brott att förhandlingarnas offentlighet är till uppenbar olägenhet, må domstolen enligt 4 § förordna, att målet helt eller delvis skall handläggas inom lyckta dörrar. Enligt 5 § må domstol ej meddela förordnande om någons insättande i allmän uppfostringsanstalt med mindre den som har vårdnaden om honom, där så kunnat ske, blivit hörd i målet. Sedan vid underrätt rannsakning i mål mot den som ej fyllt 18 år blivit förd till slut, skall dom avsägas samma dag eller senast nästa dag, där ej i målets vidlyftighet eller eljest hinder därför möter.

Till grund för 1924 års lag låg det av utskottet omnämnda betänkandet av *sakkunniga för utarbetande av förslag till åtgärder för bekämpande av ungdomsbrottsligheten.* Beträffande de sakkunnigas motivering för bestämmelserna i denna lag får utskottet hänvisa till betänkandet (sid. 70 och ff. samt 136 och ff.).

De sakkunniga berörde även frågan om *skyldigheten att åtala* minderåriga samt anförde härom:

Det kunde erinras om en anordning, vilken i viss mån hade enahanda verkan som uppställandet av en relativ straffmyndighetsålder. Vissa främmande länders lagar och en del nyare lagförslag hade nämligen beträffande unga förbrytare gjort inskränkning i offentlig åklagares plikt att anställa åtal. Åt åtalsmyndighet hade sålunda inrymts befogenhet att, där så funnes lämpligt, avstå från åtal mot unga förbrytare. Exempelvis i Danmark och Norge förbundes detta avstående från åtal vanligen med det villkor, att den unge brottslingen underkastades uppfostringsåtgärder.

De sakkunniga hade haft under övervägande, huruvida en liknande anordning kunde genomföras i vår rätt. Emellertid syntes allvarliga hinder härför möta i vårt nuvarande åklagarväsen. De underordnade åklagarna syntes nämligen icke alltid äga erforderliga förutsättningar för att träffa ett sådant avgörande, som här avsåges. Även om den ifrågasatta prövningen från deras sida skulle komma att handhavas med insikt och oväld, kunde dock befaras, att misstanke om bristande opartiskhet lätt kunde vinna insteg hos allmänheten. Att åter överlämna prövningen åt överordnad åklagarmyndighet syntes mindre lämpligt med hänsyn till därmed förenad omgång och tidsutdräkt. Härtill komme, att den överordnade myndigheten i stor omfattning skulle vara hänvisad till den utredning, som åvägabragts av den underordnade. På här anförda grunder hade de sakkunniga ansett sig icke böra föreslå någon inskränkning i åtalsplikten utom såvitt rörde brott av dem som redan blivit omhändertagna för tvångsuppfostran (se 7 § i 1902 års lag).

Beträffande frågan om skyldigheten för åklagare i allmänhet att åtala brott anförde *processkommissionen* i sitt år 1926 avgivna betänkande angående rättegångsväsendets ombildning andra delen — jämte det kommissionen framhöll, att den med tvekan tagit ståndpunkt i denna fråga — bland annat:

Det förefunnes otvivelaktigt ett visst behov att i speciella fall kunna avvika från en strikt tillämpning av ett straffbud. Oaktat all sorgfällighet vid avfattningen av straffbestämmelserna kunde det inträffa, att under vissa omständigheter straff för en av lagen såsom brottslig betecknad handling ej kunde anses vara av det allmännas intresse påkallat och att följaktligen ett utkrävande av straffet skulle anses såsom en onödig och olämplig hårdhet. Det låge dock i sakens natur, att sådant företrädesvis kunde förekomma i avseende å de mindre brotten, mera sällan däremot beträffande de grövre. — För sådana fall vore det en synnerligen praktisk utväg att helt enkelt medgiva åklagaren att underlåta att vid domstol anställa åtal, när han funne det allmännas intresse icke påkalla bestraffning av den, som efter lagens bokstav begått ett brott. Därigenom vunnes icke blott, att denne undginge straff, utan han befriades därjämte från det lidande, som i regel vore förenat med en lagföring inför rätta, och dessutom sparades de besvär och kostnader, som för det allmänna och för honom vore förenade med en rättegång. — Å andra sidan mötte dock allvarsamma betänkligheter mot att sålunda giva åklagaren befogenhet att underlåta åtal för ett brott, oaktat han hade full anledning antaga, att viss person gjort sig skyldig därtill, och betänkligheterna ökades i den mån brottet vore av svårare beskaffenhet. Det material, som vid avgörandet av frågan komme att stå till buds och som i regel icke kunde vara annat än polismyndighetens protokoll med förberedande undersökning, skulle ofta icke vara av beskaffenhet att utgöra fullt tillfredsställande grund för frågans bedömande. Det vore ock en synnerligen allvarlig och krävande uppgift, som härigenom ålades åklagaren. Väl vore det att hoppas, att åklagarväsendet vid genomförande av processkommissionens förslag till dess organisation skulle bliva väsentligen förstärkt, men det kunde dock vara föremål för tvivel, om åklagarna skulle vara vuxna uppgiften. Det kunde befaras, att tillämpningen skulle bliva ganska ojämn, så att i väsentligen likställda fall åtal emellanåt anställdes och emellanåt underlätes, även om åklagarna icke kunde beskyllas för godtycke eller varit utsatta för obehörig påverkan. Fullt betryggande korrektiv mot nu angivna olägenheter skulle knappast kunna vinnas genom den anordningen, att frågan alltid skulle underställas prövning av högre åklagare än den, på vilken åtalet närmast berodde. Ty på grund av beskaffenheten av det material, på vilket den högre åklagaren skulle grunda sitt beslut, komme hans prövning helt säkert ofta att i det väsentligaste bestämmas av den underordnades uppfattning. Den överordnade myndigheten skulle för övrigt icke kunna komma i tillfälle pröva frågan, med mindre den underordnade åklagaren funne underlåtande av åtal vara påkallat och därför hemställde därom. Även om objektiva och fullt giltiga grunder alltid bleve bestämmande för åklagarens beslut, skulle det ej kunna undgås, att misstanke om ett motsatt förhållande uppkomme, då det visade sig att ett notoriskt brott i ena fallet åtalades, i andra fallet lämnades obeivrat. Det vore processkommissionens mening att giva målsäganden en subsidiär rätt att åtala brott, då åklagaren ej funnit skäl anställa åtal, detta i syfte framför allt

att få ett korrektiv mot att åklagarna obehörigen underläte att anställa åtal. En konsekvent tillämpning av opportunitetsprincipen borde föranleda därtill, att denna målsägandens subsidiära åtalsrätt skulle vara utesluten, då åklagaren av nu ifrågavarande anledning beslutat underlåta åtal. Nämnda korrektiv skulle vid sådant förhållande försvinna. — Vid övervägande av förevarande fråga måste ock beaktas, att möjlighet ej saknades att åtminstone i viss omfattning på andra mera betryggande vägar vinna det mål, som med opportunitetsprincipens tillämpning eftersträvades. — I detta sammanhang erinrade processkommissionen om instituten nåd, preskription och villkorlig dom.

Frågan har därefter upptagits av *sakkunniga för utredning rörande organisationen av det frivilliga skydds- och hjälparbetet beträffande frigivna fångar* i ett år 1933 avgivet betänkande (S. O. U. 1933: 11). De anförde:

Utan att vilja underkänna betydelsen av de av processkommissionen mot opportunitetsprincipen gjorda invändningar, kunde man dock erinra därom, att det levande livet självt jämte vår tids i viss mån ändrade uppfattning om straffets begrepp och ändamål ledde därhän, att som ett praktiskt krav framstode att åt opportunitetsprincipen gåves ökat utrymme.

Redan den omständigheten att det alltmera invecklade samhällsmaskineriet medfört ett mångfaldigande av straffbestämmelserna med allt vad därmed följer, åtal, rättegångskostnader, fängelse och böter, vilka senare i stor utsträckning »avsittas» i fängelse (c:a 10 000 bötesfångar om året), borde mana till avhållsamhet i bruket av rättvisans svärd. Dessutom vore åtskilliga straffbestämmelser av den art, att deras undantagslösa tillämpning måste verka icke blott obilligt och stötande utan rent av skadligt, såsom i vissa politiskt betonade mål eller i saker, där den kränktes frid eller sociala ställning skulle äventyras genom ett åtal. Även andra omständigheter, såsom sjukdom, fara för sinnessjukdom, ungdom, hög ålder, omöjligheten att få ådömt straff verkställt, kunde i detta sammanhang framhållas.

Såsom förut nämnts, vore uppfattningen om straffets begrepp och ändamål av stor betydelse för inställningen till denna fråga om rätt till åtalseftergift. Om man i straffet såge icke så mycket en vedergällning och ett skydd som fastmera ett led i bekämpandet av brottsligheten såsom socialt fenomen, bleve det kanske brottslingen mera än brottet som intresserade. Man ville klarlägga icke blott brottets natur och närmaste orsaker utan framför allt gärningsmannens individualitet och miljö samt vid reaktionen mot brottet tillgripa det medel, som, lämpat efter lagöverträdarens egendomligheter, syntes bäst ägnat att främja målet, brottslighetens bekämpande. Väl bleve i allmänhet åtal och straff de nödvändiga medlen, men dessa medel borde icke användas i sådana fall, där det kunde antagas vara onödigt, ja kanske rent av till hinder för ändamålets vinnande. Lagstiftningen borde därför lämna möjlighet att underlåta även åtal, när sådant icke vore absolut av nöden. Särskilt gällde detta i fråga om unga personer.

Angående förhållandena i våra skandinaviska grannländer kunde nämnas följande:

I *Danmark* hade opportunitetsprincipen lagfästats. Rättigheten att i särskilda fall avstå från åtal tillkomme såväl justitieministern som statsadvokaterna. Dessa senare hade enligt processlagen uttrycklig rätt att underlåta

eller nedlägga ett påbörjat åtal, när annan lag (strafflagen) medgåve detta, och vidare i andra fall inom de gränser som droges i bestämmelser, meddelade av justitieministern. I sådant hänseende hade denne utfärdat en förordning, vari med avseende å vissa förbrytelser gåves statsadvokaterna möjlighet att underlåta åtal. Men även i andra fall kunde så ske, när åtalet med hänsyn till synnerligen förmildrande omständigheter kunde underlåtas utan skada för något offentligt intresse. Men i dessa fall skulle vederbörande statsadvokat alltid hänskjuta saken till riksadvokaten, som själv träffade det slutliga avgörandet utom i de fall, där han funne saken tvivelaktig. I dylika fall hade justitieministern att besluta. Polismästare kunde i polismål med statsadvokats samtycke underlåta åtal, när lagen icke gåve rum för varning.

Den danske riksadvokaten uppgåves hava beslutat åtalseftergift i omkring 100 mål om året. De skäl, som i allmänhet föranlett sådan eftergift, hade varit ifrågavarande personers sinnesbeskaffenhet, ungdom, höga ålder, utgiven ersättning för vållad skada och den förorättades önskan om eftergift. Vidare hade tagits hänsyn till att straffet syntes skola bliva för strängt, att lagöverträdaren förgått sig väsentligen på grund av sitt beroende av andra, att lång tid förgått sedan överträdelsen skedde och att densamma haft andra allvarliga följder för gärningsmannen.

Statsadvokaterna uppgåves hava i över 1 000 saker om året utövat sin rätt till åtalseftergift. I de flesta av dessa ärenden hade måhända uppställts såsom villkor för eftergiften att böter erlades.

Justitieministerns ingripande hade gällt allenast mål mot personer under aderton år. Antalet fall angåves till 400 om året.

I ett stort antal fall — enligt statistiken för tiden 1 april 1927—31 mars 1932 något över 100 årligen — meddelades åtalseftergiften mot villkor att den ifrågavarande personen ställdes under tillsyn av föreningen »Fængselshjælpen». Enligt meddelad uppgift var den 31 mars 1932 antalet av personer i Danmark, som fritagits från åtal mot villkor om tillsyn av »Fængselshjælpen», 327.

I *Norge* hade efter en praxis, som icke stått främmande för opportunitetsprincipen, denna princip fått ett betydande rum genom 1887 års straffprocesslag, som i § 85 stadgade följande:

»Utan hänsyn till föreliggande bevisning kan åtal uraktlåtas:

1. i de fall där lagen giver särskilt lov därtill,

2. när reglerna om straffmätning vid sammanträffande av brott medföra, att intet eller ett blott obetydligt straff skulle komma till användning,

3. i fall där barn enligt strafflagen kan insättas i uppfostrings- eller räddningsanstalt, så framt där åstadkommes säkerhet för att barnet antingen blir intaget i sådan anstalt eller på annat liknande sätt sökes förbättrat.

Även eljest kan åtal uraktlåtas, när ingen offentlig hänsyn antages kräva att förbrytelsen straffas, särskilt när synnerligen lång tid förlupit efter dess förövande eller synnerligen förmildrande omständigheter föreligga.

I anslutning härtill kunde enligt 86 § ett påbörjat åtal nedläggas av samma skäl som från början kunde föranlett dess uraktlåtande.»

Principen i norska straffprocesslagens § 85 hade alltjämt upprätthållits. Men bestämmelsen hade genom senare lagar fått tillägg, varigenom dess praktiska användbarhet i hög grad ökats. Sålunda hade lämnats möjlighet att vid åtalseftergiften fästa villkor *dels* att den felande icke gjorde sig skyldig till en ny uppsåtlig förbrytelse eller förseelse inom loppet av en viss tid

(icke över 2 år), *dels* att han inom en sådan frist gåve den förfördelade hel eller delvis ersättning efter åtalsmyndighetens närmare föreskrifter, *dels* att han inom tidsrum, som nämnts, underkastade sig tillsyn av en av Konungen godkänd förening, som övade tillsyn över lagöverträdare, och *dels* att han under nämnda tid avhölle sig från rusdrycker o. s. v.

För att ernå en såvitt möjligt likartad tillämpning av dessa bestämmelser i rikets tio lagsagor hade föreskrivits, att statsadvokaterna icke kunde besluta åtalseftergift utan riksadvokatens samtycke. Att det oaktat ibland kunde påvisas någon ojämnhet i praxis berodde bl. a. därpå, att det blott vore de saker, vari åtalseftergift föresloges, som riksadvokaten i regel finge kännedom om. Det kunde således förekomma fall, som riksadvokaten kanske skulle funnit hänförliga under § 85, om de kommit till hans kunskap.

Emellertid hade man genom direktiv från riksadvokaten sökt uppdraga vissa grundlinjer att följa, varigenom i viss mån bjödes garanti för en någorlunda enhetlig praxis. I ett cirkulär fäste riksadvokaten statsadvokaternas och polismästarnas uppmärksamhet på önskvärdheten av en möjligast likartad tillämpning för hela riket av åklagarmyndighetens rätt till åtalseftergift. För vinnande av sådan enhetlighet angåves i stora drag de omständigheter, som i sådant hänseende borde vara avgörande. Bland sådana omständigheter nämndes ålder och tidigare förhållanden samt hänsynen till den förorättades person och önskemål. Vidare påpekades att den för åtalsmyndigheten utfärdade instruktionen påbjöde, att man också borde taga tillbörlig hänsyn till huruvida åtalet i jämförelse med förbrytelsens betydelse skulle komma att medföra oproportionerliga utgifter för det allmänna. För att vederbörande måtte förstå, att åtalseftergiften icke finge så uppfattas som skulle en förstagångsförbrytelse anses som om ingen förbrytelse förelåge, hade åklagarmyndigheten att vid eftergiftens kungörande för den felande framhålla, att lagen stadgade straff även för förstagångsförbrytelse men att eftergiften berodde på hoppet om att intet återfall skedde och avsåges vara ett prov, som, om det icke bestodes, komme att leda till straff även för den förbrytelse som nu försöksvis icke åtalades. För att detta måtte klart framstå särskilt för den unge lagöverträdaren och inpräntas i hans minne och utöva avsedd verkan, skulle åt eftergiftens kungörande i görligaste mån ges karaktären av en rättshandling, därvid han muntligen underrättades om eftergiften och finge en efter omständigheterna lämpad varning och förmaning. I Norge, liksom i Danmark, förknippades, i ett flertal fall, åtalseftergiften med tillsyn av en övervakare från en »forsorgsforening».

Åtalseftergift, som i regel användes blott när bekännelse förelåge, komme särskilt de unga till godo och vore i fråga om dem av en utomordentligt stor betydelse. Ty vetskapen om det svävande straffhotet för den fullt konstaterade förseelsen vore helt visst ett verksammare skydd mot återfall än minnet av ett utståndet straff, som måhända icke känts alltför tungt. När därtill i de flesta fall komme tillsyn och moraliskt stöd från en för sitt värv intresserad och förståelsefull övervakare, så erbjöde åtalseftergiften i allmänhet en större garanti än straffet, att en förstagångsförbrytare av normal typ och i en icke för farlig miljö icke skulle återfalla.

Beträffande utfallet av institutets tillämpning visade kriminalstatistiken mycket fördelaktiga siffror. Och framstående kriminalister vitsordade enstämmigt åtalseftergiftens goda verkningar. Sålunda hade riksadvokaten Kjerschow i en artikel om opportunitetsprincipen och dess användning sär-

skilt i norsk straffprocess i Nordisk Tidsskrift for Strafferet (2 h. 1928) sammanfattat detta instituts fördelar i följande ord, vilka helt visst gåve uttryck för den gängse uppfattningen i denna fråga.

»1) De tusenden lagöverträdare, som sluppit fängelsestraff och som icke ånyo förbrutit sig, hava därigenom undgått att få sig påstämplat såsom märke 'straffad', ett märke som i högre grad än själva förbrytelsen är nedsättande i allmänna omdömet och därigenom, enligt vad erfarenheten nogsamt visar, skapar vanskligheter vid försök till återinträde i det borgerliga förvärvslivet.

2) Bland erfarna kriminalister råder allmänt den uppfattningen, att de korta frihetsstraffen, som ju i allmänhet ådömas förstagångs-lagöverträdare för de förbrytelser, varom här huvudsakligen är fråga (olovligt tillgrepp m. m.), särskilt beträffande unga, icke allenast äro av tvivelaktig nytta utan även mycket ofta verka skadligt. Erfarenheten visar nämligen att den ostraffade unges naturliga rädsla för allt, som står i förbindelse med inspärrning i fängelse, tyvärr snart avtager, när bekantskapen med fängelset en gång är gjord. Ju oftare en person har fått pröva på fängelsestraffet, desto mindre verkan kan väntas därav och av straffhotet. Det är denna fruktan och rädsla för straffverkställigheten, som med hjälp av villkorlig åtalseftergift kan med fördel utnyttjas såsom psykiskt tvång på lagöverträdare, som ännu icke i fängelsets celler fått dessa känslor avtrubbade. Söker man bevara denna hos de flesta även i en viss hederskänsla bottnande rädsla för fängelset, skall den i icke ringa utsträckning kunna tjäna samhället i dess kamp mot brottsligheten.

3) Vilken summa av själskval icke minst de unga förstagångs-lagöverträdarna, deras föräldrar och andra anhöriga hava blivit besparade genom åtalseftergifterna, kan envar förstå, som personligen kommit i beröring med här omhandlade förhållanden. Mången eljest präktig och förhoppningsfull ung människa, som genom ett eller annat olyckligt sammanträffande av omständigheter kommit i kollision med strafflagen, har till sin egen och sina föräldrars förtvivlan sett hela sin framtid hotad inför utsikten att nödgas träda i fängelse som straffdömd. Att åtalseftergiften här har varit på sin plats och kommit som befriaren och räddaren är icke tvivel underkastat. Jag har anledning tro att mången bekymrad far och mor har välsignat den lag, som öppnade möjlighet till en sådan försoning med samhället.

4) Staten har genom åtalseftergifterna sparat de med straffs utkrävande alltid förbundna utgifterna, till plats i fängelset, fängelsebetjäning, underhåll där o. s. v., en besparing som icke spelar någon obetydlig roll på justitiedepartementets budget.

5) Genom åtalseftergifterna har man i många fall undgått att rycka personer ifrån det arbete, varmed de skaffade sig själva och familjen nödigt underhåll. Ett av straffverkställigheten nödvändiggjort avlägsnande från lönat arbete har tyvärr ofta visat sig få omfattande ekonomiska följder för fången, då en sådan blott sällan får återupptaga arbetet efter fullbordat straff.

Även om man anser vissa betänkligheter kunna vara förenade med en så långt gående opportunitetsprincip som den hos oss nu tillämpade, kan man dock inför de stora och ovärderliga fördelar, principen medfört, icke tvivla på att den bör upprätthållas och, när statens finansiella förhållanden tillåta, ytterligare utbyggas till största möjliga fullkomning och bästa resultat.

Ingen del av mitt arbete i rättsvårdens tjänst har varit mig så maktpåliggande och tillfredsställande som att med hjälp av opportunitetsprincipens lämpliga användning söka förebygga att statens tveeggade svärd i kampen mot brottsligheten gör skadliga inhugg, där meningen var att det skulle gagna.»

På grund av vad sålunda anförts, hade de sakkunniga velat till skyndsam utredning rekommendera frågan om införande av villkorlig åtalseftergift även i vårt land.

Vad härefter angår *häktning* av minderåriga berördes jämväl denna fråga i *1922 års sakkunnigbetänkande,* däri anfördes:

I flera främmande länder hade man sökt i största möjliga mån inskränka häktningsinstitutets tillämpning å de unga eller dock sörjt för att de icke finge insättas i de vanliga rannsakningsfängelserna, där de äventyrade att bliva sammanförda med förhärdade vuxna förbrytare. Vad beträffade unga rannsakningsfångars avskiljande från äldre, syntes vår rådande ordning få anses tillfredsställande, då ju häktade personer här i landet skulle förvaras i enrum. Inskränkning i häktnings användning å de unga vore likvisst önskvärd. Då emellertid frågan om häktningsinstitutet i dess helhet vore föremål för särskild utredning, hade de sakkunniga ansett sig icke böra framlägga något förslag i denna punkt.

Den särskilda utredning som åsyftades i sakkunnigbetänkandet föranledde icke till framläggande av förslag för riksdagen. Beträffande dess resultat i övrigt vill utskottet hänvisa till motionen nr 80 i första kammaren år 1922.

Processkommissionen anförde beträffande häktningsfrågan i allmänhet att häktningsrätten även vid de grövre brotten syntes kunna hänföras under en regel av innebörd att häktning finge ske när det på grund av sakens beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller andra omständigheter skäligen kunde befaras att han skulle avvika eller genom undanröjande av bevis eller annorledes hindra målets utredning. Obligatorisk häktning vid vissa brott skulle sålunda icke behöva ske. Vid sidan av nyssnämnda regel borde såsom häktningsgrund upptagas fara för att den misstänkte fortsatte sin brottsliga verksamhet.

Varken i *Danmark, Norge* eller *Finland* är häktning under alla omständigheter obligatorisk vid något brott.

Utskottet. Av redogörelsen här ovan framgår, att förevarande motion innefattar synnerligen viktiga straffrättsliga och straffprocessuella frågor beträffande minderåriga lagöverträdare.

Straffmyndighetsåldern.

Vad först angår frågan om den ålder, då straffbarhet bör inträda, visar redogörelsen, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t år 1918 ifrågasatt huruvida icke den nuvarande straffmyndighetsåldern i 5 kap. 1 § strafflagen av 15 år kunde höjas till 16 år, samt att detta spörsmål därefter varit föremål för prövning av särskilda sakkunniga i ett år 1922 avgivet betänkande samt av Kungl. Maj:t i samband med framläggande av en proposition

med vissa andra förslag till riksdagen år 1924. Någon höjning av åldersgränsen blev emellertid då icke förordad vare sig av de sakkunniga eller av Kungl. Maj:t.

De uttalanden, som i nämnda sakkunnigbetänkande och proposition förekomma i ämnet, ådagalägga, att bestämmandet av straffmyndighetsåldern är en fråga av synnerligen vansklig natur. Mot den nuvarande åldersgränsen har anförts, att en femtonåring alltjämt befunne sig på barnets ståndpunkt och fördenskull icke borde underkastas statens straffande verksamhet. Därjämte kan naturligen göras gällande, att det ofta inträffar, att en person som fyllt 15 år i själva verket icke vunnit den grad av utveckling som lagstiftaren förutsatt. Sistnämnda olägenhet vidlåder dock varje straffbarhetsgräns, som bestämts en gång för alla, och den tidigare i svensk rätt förefintliga möjligheten att i viss utsträckning lämna i domstolens skön att avgöra huruvida straffbarhet skulle anses föreligga eller ej var för visso förenad med andra mycket betydande olägenheter. Mot den av riksdagen föreslagna höjningen av straffmyndighetsåldern har återigen enligt utskottets mening anförts synnerligen vägande skäl, därvid utskottet särskilt vill hänvisa till departementschefens anförande uti 1924 års proposition. I detta anförande, till vilket utskottet i allt väsentligt kan ansluta sig, påpekas bland annat nödvändigheten av att samhället icke berövas erforderliga medel att ingripa mot ungdom uti ifrågavarande ålder, som gör sig skyldig till lagöverträdelser. Man torde även böra beakta, att det redan för närvarande icke sällan lärer vara förenat med stora svårigheter för barnavårdsnämnderna att tillrättaföra barn i exempelvis 14—15 års åldern. De utvägar som för sådant ändamål stå till buds äro icke längre så effektiva när barnet i fråga redan nått en viss grad av utveckling, och barnavårdsnämndens ingripande kan då ofta framstå såsom mer eller mindre meningslöst.

Därest straffmyndighetsåldern komme att framflyttas från 15 till 16 år, skulle — åtminstone därest den nuvarande kompetensfördelningen mellan domstolarna och barnavårdsmyndigheterna i övrigt bibehölles — barnavårdsnämnderna bliva behöriga att omhändertaga jämväl sådan ungdom i åldern 15—16 år som gjort sig skyldig till mer eller mindre grova lagöverträdelser. Såsom viktigaste medel för den minderåriges tillrättaförande skulle nämnden härvid kunna använda skyddsuppfostran. Då ett dylikt omhändertagande uppenbarligen ofta måste bliva ganska långvarigt, komme, såsom även under frågans föregående behandling påpekats, skillnaden i förhållande till gällande rätt ofta huvudsakligen att inskränka sig till att den beslutande myndigheten utgjordes av barnavårdsnämnd i stället för domstol. Utskottet vill icke bestrida, att de nuvarande barnavårdsnämnderna i många fall skulle kunna tilläggas en vidgad kompetens i förevarande avseende men det torde dock vara ovedersägligt att de i andra fall icke skulle vara vuxna de nya uppgifterna liksom att de icke vare sig hos de minderåriga själva eller deras målsmän åtnjuta den auktoritet som tillkommer domstolarna.

Detta förhållande är uppenbarligen av icke ringa betydelse för nu ifrågavarande spörsmål. Utskottet vill vidare framhålla, att det i och för sig är mindre önskvärt att bland de kategorier av barn som omhändertagas för skyddsuppfostran införa en grupp av ungdom som icke blott befinner sig på ett jämförelsevis utvecklat stadium utan även gjort sig skyldig till understundom kanske mycket svårartade lagöverträdelser. Dylika element, som nu torde ha ganska svårt att göra sig gällande inom de allmänna uppfostringsanstalterna, kunde lätt komma att taga ledningen över de mindre utvecklade barn med vilka de kunde sammanföras i skyddshem och därigenom utöva en synnerligen skadlig påverkan.

Det torde även vara uppenbart, att ett omhändertagande av ifrågavarande minderåriga för uppfostran i kanske flertalet fall av förseelser icke i och för sig skulle vara påkallat av omständigheterna. I dylika fall kan för närvarande domstol ådöma villkorlig dom eller exempelvis något mindre bötesbelopp medan från barnavårdsnämndernas sida knappast kunde komma i fråga annat ingripande än varning eller någon annan lindrig tillrättavisning. Aga torde exempelvis beträffande minderåriga uti ifrågavarande ålder i allmänhet vara mindre lämplig. Det synes med skäl kunna antagas, att en så obetydlig reaktion ofta icke skulle medföra någon nämnvärd effekt.

Med hänsyn till vad utskottet anfört i nu förevarande del kan utskottet icke förorda någon höjning av den i 5 kap. 1 § strafflagen stadgade straffmyndighetsåldern. Härvid har utskottet emellertid funnit lämpligt undersöka, huruvida icke mildring i den straffrättsliga behandlingen av dem som nyss överskridit ifrågavarande åldersgräns kunde vinnas på annan väg.

Utskottet vill erinra om bestämmelsen i 5 kap. 2 § strafflagen, att när den som fyllt 15 men ej 18 år begår brott skall straffarbete på livstid nedsättas till sådant straffarbete från och med sex till och med tio år, varjämte straffarbete på viss tid må nedsättas till hälften av den eljest för brottet stadgade minsta strafftid, dock ej under två månader. Den straffnedsättning, som medgives beträffande brott som begås under de närmaste åren efter uppnådd straffmyndighetsålder, är uppenbarligen ett viktigt komplement till regeln att minderårig intill nämnda ålder skall vara strafflös. Därigenom förminskas de olägenheter som enligt vad förut nämnts alltid följa av en fix straffmyndighetsålder.

Bestämmelsen i 5 kap. 2 § strafflagen tillgodoser dock endast i begränsad utsträckning önskemålet att göra övergången från straffrihet på grund av minderårighet till straffbarhet vid uppnådda 15 år så smidig som möjligt. Den matematiska straffnedsättningsregel som innehålles i paragrafen måste sålunda understundom leda till mycket obilliga resultat. Såsom exempel härå kan framhållas, att den som vid nyss fyllda 15 år övat otukt med kvinna under 12 år icke kan dömas till lägre straff än straffarbete två år, under det att han, om gärningen skulle ha begåtts en eller ett par månader tidigare, förblivit strafflös. Dylika obilliga resultat undgås däremot med den

bestämmelse om straffnedsättning i fråga om minderåriga i åldern 15—18 år som enligt vad utskottet förut uppgivit gäller i Danmark. I sistnämnda land må straffet, utan någon sådan inskränkning som i svensk rätt, nedsättas under vad eljest å gärningen följa bort.

Därest en dylik straffnedsättningsregel infördes i 5 kap. 2 § strafflagen i stället för den nu gällande, skulle otvivelaktigt åtskilliga av de synpunkter som anförts för en höjning av straffmyndighetsåldern tillgodoses. Till stöd för en sådan ändring skulle även kunna åberopas, att en dylik möjlighet för domstolen att nedsätta straffet under vad eljest å gärningen följa bort icke är okänd för den svenska strafflagen. Utskottet vill allenast erinra om bestämmelserna i 5 kap. 6 och 9 §§ strafflagen. Särskilt de skäl som föranlett lagstiftaren att i den förra paragrafen beträffande den som saknat förståndets fulla bruk medge en sådan nedsättning av straffet torde äga motsvarighet när det gäller minderåriga i åldern 15—18 år.

Utskottet finner sålunda ur straffmätningssynpunkt beaktansvärda skäl tala för att genom en ändring i 5 kap. 2 § strafflagen giva domstolarna befogenhet att beträffande där omnämnda minderåriga nedsätta det straff som eljest å gärningen följa bort, utan att vara bundna av de nuvarande inskränkningarna i denna del. Därvid skulle uppenbarligen även bibehållas det nuvarande förbudet i paragrafen att döma ifrågavarande minderåriga till livstids straffarbete. Utskottet får anledning att i det följande återkomma till denna fråga.

Utskottet övergår härefter till frågan om ökad användning av tvångsuppfostran i stället för straff. *Tvångsuppfostran.*

Av utskottets redogörelse för den gällande rätten i denna del framgår, att tvångsuppfostran enligt 5 kap. 3 § strafflagen kan ifrågakomma när någon som fyllt 15 men ej 18 år begått brott och han därför dömes till böter eller fängelse i högst fyra år eller till straffarbete i högst två år. Motionärerna yrka härutinnan att tvångsuppfostran skulle kunna användas oavsett det ådömda straffets storlek.

Även denna fråga har varit föremål för ingående överväganden i 1922 års sakkunnigbetänkande och 1924 års proposition, genom vilken Kungl. Maj:t bland annat föreslog riksdagen att antaga de nuvarande bestämmelserna i ämnet. Därvid erinrades, att en längre gående reform knappast ägde stöd i rådande folkåskådning och vore betänklig ur allmänpreventiv synpunkt. Där strafftiden vore längre än två år funnes också tillfälle att under straffverkställigheten utöva ett vad tidslängden beträffade tillräckligt uppfostrande inflytande på den dömde. I lagen den 24 mars 1916 angående verkställighet av straffarbete och fängelsestraff hade man även sökt ordna straffverkställigheten så att de unga fångarnas behov av fostran i möjligaste mån tillgodosåges.

Utskottet anser för sin del att de anförda skälen i huvudsak alltjämt kun-

na åberopas mot en ytterligare höjning av de straff som skulle kunna utbytas mot tvångsuppfostran. Utskottet vill därjämte erinra om att Kungl. Maj:t genom en proposition, nr 112, innevarande år förelagt riksdagen förslag om ändring i nyssnämnda lag om verkställighet av straffarbete och fängelsestraff i syfte att i ännu större utsträckning än hittills kunna bereda unga fångar lämplig vård. Frågan om inrättande av ett modernt ungdomsfängelse har också vunnit ökad aktualitet.

Härutöver torde böra beaktas, att den begränsning i möjligheterna att förordna om tvångsuppfostran, som för närvarande är stadgad, i viss mån bidrager till en sådan uppdelning av ungdomliga förbrytare att de som gjort sig skyldiga till mycket grova brott icke komma att sändas till uppfostringsanstalt utan underkastas den strängare tillsyn som kan utövas inom fängelset. Den omständigheten att de få avtjäna sitt straff i fängelse utesluter, enligt vad i denna del redan anförts, icke att de bliva föremål för uppfostran och handledning under i övrigt ungefär samma former som inom de allmänna uppfostringsanstalterna.

Utskottet kan på grund av det anförda icke finna skäl att i enlighet med motionärernas önskemål förorda upphävande av den begränsning i möjligheterna att förordna om tvångsuppfostran som för närvarande är uppställd med avseende å straffets storlek. Härvid vill utskottet emellertid påpeka, att därest den av utskottet ovan ifrågasatta ändringen av 5 kap. 2 § strafflagen genomföres, komma domstolarna för visso icke sällan att döma till straff understigande straffarbete i två år där de på grund av nuvarande straffnedsättningsregeln i nämnda lagrum icke haft möjlighet därtill. Statistiken visar att även minderåriga i åldern 15—16 år emellanåt dömts till straffarbete över två år. Särskilt i dylika fall skulle det uppenbarligen kunna förväntas, att en ändring av 5 kap. 2 § strafflagen i angiven riktning skulle leda till lägre straff. I sådan händelse öppnas även ökade möjligheter för domstolarna att förordna om straffets utbytande mot tvångsuppfostran.

Motionärerna synas även vilja ifrågasätta att tvångsuppfostran skulle kunna ådömas unga förbrytare icke blott i åldern 15—18 år utan jämväl i åldern 18—21 år.

Förslag om en sådan utvidgning av institutets tillämpningsområde upptogs i 1922 års sakkunnigbetänkande. I 1924 års proposition lämnades däremot frågan huvudsakligen av statsfinansiella skäl öppen.

Utskottet vill icke bestrida, att vissa skäl tala för en dylik utvidgning av tillämpningsområdet för tvångsuppfostran. Uppenbarligen kan det mången gång hända, att en tilltalad som uppnått 18 års ålder icke är mer utvecklad än att han kan jämföras med dem som befinna sig i åldern 15—18 år. Likaså torde väl även beträffande åldersklassen 18—21 år ofta finnas utsikter att tillrättaföra vederbörande genom lämplig uppfostran och handledning.

Å andra sidan kan det sägas, att de skäl, som kunnat anföras för en utvidgning av institutets användning till ifrågavarande grupp av unga lagöverträdare, avtaga i styrka i samma mån som behandlingen i ungdomsfängelserna anordnas efter moderna principer. Utskottet har redan erinrat om att den svenska lagen om verkställighet av straffarbete och fängelsestraff meddelar särskilda bestämmelser beträffande behandlingen av unga fångar samt att frågan om inrättande av ett nytt modernt ungdomsfängelse är aktuell. Vid ett fortsättande på den sålunda inslagna vägen torde i de fall, då långvariga frihetsstraff ådömas unga lagöverträdare, en lika rationell behandling kunna meddelas dem i ungdomsfängelse som i allmän uppfostringsanstalt. Något behov att av hänsyn till sådana fall utvidga användningen av tvångsuppfostran till personer i åldern 18—21 år torde alltså knappast föreligga.

Beträffande de fall, då allenast ett kortvarigt frihetsstraff ådömes vederbörande, är det däremot tydligt, att behandlingen i fängelset icke kan medföra samma uppfostrande verkan som behandlingen i uppfostringsanstalt. I fråga om de personer som befinna sig i åldern 18—21 år är det emellertid uppenbart, att ett förordnande om intagande på uppfostringsanstalt för längre tid framåt skulle uppfattas såsom ett synnerligen allvarligt frihetsberövande. Nämnda personer befinna sig i en ålder då de i allmänhet försörja sig själva och kanske stundom bildat familj. Att under sådana förhållanden låta en långvarig tvångsuppfostran träda i stället för ett kortvarigt frihetsstraff måste innebära en straffskärpning, som knappast skulle överensstämma med allmänna rättsuppfattningen. Det bör även märkas att tiden för tvångsuppfostran i sådant fall — därest någon effekt skall kunna förväntas av densamma — måste utsträckas avsevärt utöver den nuvarande yttersta gränsen eller uppnådd ålder av 21 år. I 1922 års sakkunnigbetänkande föreslogs den längsta tiden också utsträckt till 26 års ålder.

Utskottet finner för sin del icke lämpligt att utvidga användningen av tvångsuppfostran jämväl till unga förbrytare som fyllt 18 men ej 21 år.

Allmän åklagares åtalsplikt.

Utskottet upptager härefter till behandling motionärernas yrkande, att åklagarna måtte beredas möjlighet att underlåta åtal mot minderåriga som gjort sig skyldiga till brott.

För närvarande gäller, såsom utskottet visat i sin ovan intagna redogörelse i denna del, att allmän åklagare i regel är pliktig att åtala alla brott inom sitt distrikt.

Av det betänkande, som år 1933 avgivits av sakkunniga för utredning rörande organisationen av det frivilliga skydds- och hjälparbetet beträffande frigivna fångar, framgår, att så kallad villkorlig åtalseftergift lagd i händerna på kompetenta åklagarmyndigheter kan medföra mycket goda verkningar. Å andra sidan kunna uppenbarligen vägande skäl anföras mot en alltför vidsträckt befogenhet för åklagarmyndigheterna att underlåta åtal.

Beträffande unga personer som gjort sig skyldiga till brott torde dock möta mindre betänkligheter. I fråga om dem kan bland annat anföras, att allmänhetens krav på den skyldiges lagförande icke har samma styrka som eljest.

Utskottet vill emellertid erinra därom att frågan uppenbarligen kommer att upptagas till behandling av processlagberedningen i samband med arbetet på den allmänna rättegångsreformen.

Häktning. Med avseende å den processuella behandlingen av minderåriga lagöverträdare ha motionärerna även yrkat, att häktningstvång borde avskaffas.

För närvarande stadgas i 19 § 5. i förordningen om strafflagens införande, att den som misstänkes att ha begått brott, varå straffarbete dock ej under två år efter lag följa kan, skall i häkte tagas. Innebörden härav blir beträffande minderåriga i åldern 15—18 år — med tillämpning av nu gällande straffnedsättningsregeln i 5 kap. 2 § strafflagen — att han skall tagas i häkte när straffet enligt den eljest gällande straffskalan icke kan understiga fyra år (hälften därav lika med två år). Således skall en person, som nyss fyllt 15 år och åtalas för otukt med kvinna under 12 år, häktas, enär straffet för sådan gärning enligt 18 kap. 7 § strafflagen utgör minst straffarbete i fyra år.

Även utskottet finner det mindre tillfredsställande, att minderårig på grund av nu tillämpliga straffskalor understundom skall ovillkorligen häktas även då det icke kan befaras att han skall avvika, undanröja bevisning eller dylikt. Överhuvud torde enligt utskottets mening vissa modifikationer i häktningsreglerna vara påkallade beträffande minderåriga lagöverträdare. Emellertid kommer även detta spörsmål att upptagas till behandling av processlagberedningen vid dess arbete å rättegångsreformen. Det torde fördenskull vara mindre lämpligt att nu påkalla någon omarbetning av nämnda regler med hänsyn till de minderåriga.

Utskottet återkommer emellertid i detta sammanhang till den förut ifrågasatta ändringen av 5 kap. 2 § strafflagen. Utskottet har därvid funnit skäl tala för att giva domstolarna befogenhet att beträffande de i berörda paragraf omnämnda minderåriga nedsätta det straff som eljest å gärningen följa bort utan att vara bundna av de nuvarande inskränkningarna i denna del. Därest en sådan ändring genomföres blir i de fall att någon, som fyllt 15 men ej 18 år, begått brott, minimum i den straffskala, som skall tillämpas å brottet, alltid 5 kronors böter. Då obligatorisk skyldighet att häkta enligt 19 § 5. i förordningen om strafflagens införande icke föreligger i andra fall än då lägre straff än straffarbete i två år icke kan följa å brottet, skulle den föreslagna ändringen i 5 kap. 2 § strafflagen även medföra, att häktningstvång enligt nyssnämnda stadgande i förordningen om strafflagens införande icke längre skulle föreligga.

Den ifrågavarande ändringen av 5 kap. 2 § strafflagen torde sålunda

enligt vad utskottet i olika sammanhang anfört innebära beaktansvärda fördelar under det att några olägenheter icke synas vara att befara av densamma. Då den därjämte utan svårighet torde kunna genomföras utan avvaktan å en mera allmän reform av strafflagen, har utskottet funnit sig böra förorda att Kungl. Maj:t upptager denna speciella reform till prövning.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,

A) att riksdagen i anledning av förevarande motion måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte utarbeta och för riksdagen framlägga förslag till sådan ändring av 5 kap. 2 § strafflagen, att, när någon som fyllt 15 men ej 18 år begår brott, straffet må, med bibehållande av förbudet att döma till straffarbete på livstid, nedsättas under vad eljest å gärningen följa bort;

B) samt att motionen i övrigt icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 15 mars 1934.

På första lagutskottets vägnar:

A. ÅKERMAN.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar *Åkerman, Anderson* i Hägelåkra*, *Klefbeck, Bissmark, Larson* i Lerdala*, *Norling**, *Svenson* i Eskhult och *Öhman;*

från andra kammaren: herrar *Lindqvist**, *Nilsson* i Antnäs och *K. A. Westman**, fru *Östlund,* herrar *Olsson* i Rimforsa och *Olsson* i Mellerud, fröken *Wellin* och herr *Hermansson.*

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr *Lindqvist* beträffande viss del av motiveringen i utskottets utlåtande.